

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΥΖΗΣ

+ 22 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1900

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΥΖΗΣ

« Δὲν ἔμπορῶ νὰ ζωγραφίσω τὴν Ἑλλάδα μας τόσο ὡραίαν ὡς τὴν αἰσθάνομαι. »

N. Gyzis

1900.

Η ψυχή του, ποιητοῦ μεγάλη ψυχή, διαρκῶς ἐν λατρείᾳ εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Καλοῦ.

Εἰς τὴν Τέχνην ἀνεζήτει πάντοτε τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἀδιάκοπα ἐφτερουγίζεν ἡ φαντασία του, προσκολλημένη εἰς τὴν ζηλευμένη αὐτὴν χώραν τοῦ φωτός, εἰς τὴν θεῖαν τῆς Τέχνης τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀπλότητος, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐνεπνέετο.

Γράφω ἐντυπώσεις τὰς ὁποίας ἤντησα ἀπὸ τὴν ζωὴν του, ἐδιάβασα μέσα εἰς τὰ ἔργα του, ἐνωτισθὴν εἰς τὴν ἡρεμον καὶ ἐμπνευσμένην του ὁμιλίαν. Κάθε του λέξις καὶ μία εὐχή διὰ τὴν Ἑλλάδα — αἰωνίως αὐτὴν — ἢ ἓνα παράπονον τὴν ἐποθοῦσε μεγάλην, τὴν ἀνεیرهύστο ἐνδοξον ὅπως ἄλλοτε· καὶ τότε ἓνα δάκρυ μισοπνιγμένον ἐθόλωνε τὰ μάτια του, δάκρυ πόνου καὶ λαχτάρας διὰ τὴν ἡλιόλουστον γωνίαν, ποῦ κρύπτεται μέσα τῆς τόσοσ μεγαλείου καὶ χίλια ὄνειρα.

Ἐγνώρισα τὸν Γύζην κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούνιον. Τὸν ἐνθυμοῦμαι εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν ἐργαστήριόν του ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Μονάχου μετὰ τὴν διακρίνουσαν αὐτὸν εὐγενῆ ἀφέλειαν. Ἡ σεβασμία καὶ λευκὴ κεφαλή του, ἡ κουρασμένη φυσιογνωμία του καὶ τὸ ἐμπνευσμένον του βλέμμα παρίσταντο ἀπείρως θελκτικὰ εἰς τὰ μάτια μου μέσα εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν ἐκείνην, ἡ ὁποία μ' ἐκρατοῦσε δέσμιον ἐν θαυμασμῷ. Ἡ φωνὴ του σιγανὴ καὶ σοβαρὰ, καταλήγουσα εἰς ἓνα τόνον ὡς εἰς μουσικὴν ἐπιφθόν, ἐνεῖχε κατὰ τὸ βαθύ καὶ μονοτόνωσ ὡραῖον. Ἡ ὁμιλία του ἐστρέφετο πάντοτε περὶ τὴν Τέχνην, περὶ τὰς Ἀθήνας. Δὲν ἐλησμονοῦσε ποτέ, μέσα εἰς τὴν δόξαν ποῦ τὸν περιέβαλλε, τὴν στενωπὸν τῆς ὁδοῦ Θεμιστοκλέους, ὅπου εὗρισκετο τὸ εὐτυχισμένον πατρικὸν του σπιτί. Αὐτὸ ἐστέγασε πρῶτον τὸ τάλαντόν του. Εἰς ἓνα τρίγωνον δωμάτιον, ποῦ τὸ στολίζουσαν ἀκόμη διάφορα σχεδιάσματα καὶ ἔργα τοῦ ἡμιτελοῦ, ἤρχισεν ὁ Γύζης τὰ πρῶτα φτερουγίσματα τῆς τέχνης του, ἡ ὁποία ἦτο προωρισμένη νὰ δοξάσῃ τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα. Γύρω του αἱ ἡμιτελεῖς συνθέ-

σεις, αἱ ἐγκλείουσαι τὰς πρῶτας δονήσεις τῆς ἐμπνευσμένης του ψυχῆς, ἐτόνιζαν σιγαλὸν ὕμνον εἰς τὸν ἐργαζόμενον πρεσβύτην.

Καὶ ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐν ᾧ περιεργαζόμεθα ποτὲ τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἑλληνικῆς Τέχνης, τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὰς στοὰς τῆς Ἀκαδημίας, ἐπανελάμβανε συχνά· κρίμα νὰ μὴ ἔχωμεν ἐκεῖ κάτω εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ ἐκμαγεῖα τοῦλάχιστον τῶν ἀριστουργημάτων αὐτῶν. Καὶ ἀνέπτυσσε τότε μετὰ ὀλίγας λέξεις τὴν ἀξίαν ἐκάστου ἔργου καὶ ἀνέλαμπεν ὑπὸ τὴν πρόχειρον διδασκαλίαν τοῦ ἐκπαγλῶν τὸ κάλλος των. Ἡ ἀρχαιότης, ἔλεγεν, εἶνε ἡ μόνη Τέχνη. Ἐκείνοι ποτὲ δὲν θὰ ξαναγεννηθοῦν.

Ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶδιδε τῆς τελευταίας πινελιῆς εἰς τὴν τελευταίαν του σύνθεσιν, τὴν ὁποίαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐστεῖλεν εἰς τὴν Ἐκθεσιν τοῦ Μονάχου. Εἶχεν ἐμπνευσθῆ αὐτὴν ἀπὸ τὸ τροπάριον τῆς Μεγάλης Ἑβδομάδος: Ἴδου ὁ Νυμφίος ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός.

« Βλέπετε, μοῦ ἔλεγε, δὲν ἔβαλα ρομφαίας. Ἐγὼ αἰσθάνομαι τὴν θρησκείαν μας, μόνον μετὰ ἀγάπην. Ἡ Ἀγάπη εἶναι τὸ ἔμβλημα τῆς. »

Ἡ εἰκὼν ἐκείνη ἦτο τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ ποιητοῦ. Καὶ ὁ Νυμφίος εὗρε γρηγοροῦσαν τὴν μεγάλην του ψυχὴν.

Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη ζωηρὰ, οὔτε θὰ τὸ λησμονήσω ποτέ, τὸ φιλόξενον σπιτί τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου. Ἡσθάνθην ἐκεῖ μέσα τὸ θάλπος τῆς Ἀγάπης καὶ συγχρόνως τῆς Τέχνης τὴν θεῖαν πνοήν. Αἱ δύο Ἐφέστιοι ἐσκόρπιζαν ἀφθονα τὴν χάριν των εἰς τὴν εὐλογημένην στέγην, χωρὶς ἐπίδειξιν, μετὰ τῆς ἀληθείας τὴν ἀπλότητα. Ἀνεύρισκα παντοῦ γύρω μου τὴν καλωσύνην καὶ τὸ χαμόγελο. Τῆς ἀρχαίας φιλοξενίας τὴν ἀφέλειαν.

Βραδύτερον, ὅταν τοῦ ἔγραψα διὰ νὰ τοῦ σφίξω τὸ χέρι καὶ τὸν εὐχαριστήσω καὶ τοῦ ἐκφράσω συγχρόνως τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὸν ἐμπνευσμένον ζωγράφον, καὶ τὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην μου διὰ τὸν ἄνθρωπον, μοῦ ἀπήντησε μετὰ τὴν ἀφελῆ καλλιτεχνικὴν του γραφίδα:

«Όταν παιδί έβαστουσα ακόμη τὸ φουστάνι τῆς μακαρίτισσας Μάννας μου, καὶ ἔτρεχα κοντά της, ἐνθουοῦμαι νὰ ἔλεγε μὲ καμάρι εἰς τοὺς γνωρίμους καὶ φίλους μας, οἱ ὅποιοι μᾶς ἀπῆν-
τουσαν καὶ μὲ ἐχαίδευαν, ὁ Νικόλας μου δὲν εἶναι ὠμορφο παιδί, μὰ ἔχει πλανέτο. Τὸ πλανέτο αὐτό, ἢ μᾶλλον ἢ εὐχή της, θὰ εἶναι βεβαίως ἐκείνη ἡ δύναμις ἢ ὁποία ὡς σήμερον μὲ προστα-
τεύει, καλύπτουσα τὰ λάθη μου καὶ μαγεύουσα ἐκείνους οἵτινες ἐκ τοῦ πλησίον μὲ γνωρίζουν. Τὸ πλανέτο αὐτό, ἐγέλασε καὶ σᾶς' καὶ σᾶς τὸ ἐξο-

Νίκη (Σκαρίφημα).

μολογοῦμαι ὅτι δὲν αἰσθάνομαι ἄλλο τι παρ' ὅτι ὡς ἄνθρωπος ἐξετέλεσα τὸ καθήκον, τὸ ὁποῖον καθήκον εἰς κάθε ἄνθρωπον εἶναι ἴδιον».

Ὁ Γύζης ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἕλληνας ζωγράφος. Τὰ ἔργα του ἀποπνέουν τὴν μελαγχολικὴν ποιή-
σιν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Ἐθίξε μὲ τὸν χρωστήρα τὰς λεπτοτάτας χορδὰς τῆς ψυχῆς τοῦ ἔθνους, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἤντησε τὰ θέ-
ματα τῶν εἰκόνων του καὶ ἐνεπνεύσθη τὰ ἀρι-
στοτεχνήματά του. Φύσις ὑπέροχος, ποιητικὴ, εὐγενής, ἀνεῦρεν ὅ,τι ὑψηλὸν ἐγκλείει ἡ ἱστορία μας, ὅ,τι ὠραῖον ἔχει ὁ ἑλληνικὸς βίος, ὁ ἀπλοῦς, ὁ ἀπείριτος, ὁ ἀγνὸς καὶ ἀμιγῆς τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Σπανίως συγκινεῖ ἔργον καλλιτεχνικὸν τόσο βαθειὰ ὅσον τὸ Τάμμα τοῦ Γύζη.

Ἡ Ὄρθοκεία, τὸ Παλλάδιον τῆς Ἑλλάδος δού-
λης, λάμπει μὲ ὄλον τὸ κάλλος της εἰς τὰ πρό-
σωπα μάννας καὶ κόρης, ποῦ εἶχαν ἀφιερῶσει εἰς αὐτὴν τῆς ζωῆς των ἐν ὄνειρον. Δύναμις ὑπερτέρα, ἢ ὁποία ποτὲ δὲν ἐγκατέλιπε τὸν Ἑλ-
ληνα, ὀδηγεῖ τὰς δύο γυναῖκας εἰς τὸν μακρινὸν δρόμον των ὑπὸ τὸ παρήγορον Φῶς ἀναμμένης λαμπάδος. Καὶ εἰς τὸ τέρμα, ὠραῖον ὡς ἡ Ἀλή-
θεια, σελαγίζει πέραν ἐκεῖ ἕνα Σύμβολον, ἀγια-
σθὲν δι' ἐνὸς Θανάτου.

Εἰς τὸ Κρουπὸ Σχολεῖο ἀδελφωμένα ζωγρα-
φίζονται ὁ Πόνος τῆς Σκλαβιάς ποῦ βαρύνει τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος καὶ ἡ λευκάζουσα μακρόθεν Ἑλ-
πὶς τῆς Ἑλευθερίας.

Καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιᾶ—
στὴν ἐκκλησιᾶ ποῦ παίρνει κάθε βράδυ
τὴν ὄψιν τοῦ σχολεῖου—
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ
τρεμάμενο τὰ ὄνειράτα ἀναδεύει . . .

Ἐβαλε τὸ χέρι του ἐπάνω εἰς τὸ πονεμένον μέρος, ἠσθάνθη βαθειὰ τὸν πόνον καὶ τὸν ἀπέ-
δωσε μὲ τὸν δημιουργὸν χρωστήρᾶ του ζωντα-
νὸν ἐπὶ τῆς ἀψύχου ὀθόνης.

Ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ, ἡ αἱματωμένη ἀκόμη, μεθ' ὄλον τῆς Ἑλευθερίας τὸ χαμόγελο, προσδί-
δει εἰς τὰς εἰκόνας του ζῶν ἴψης καὶ χαρᾶς καὶ ἐλέου.

Ἄλλ' εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Γύζη ἐπιτελεῖται ὄλον ἐκάτι, ἐξόχως ὠραῖον. Ἡ ἑλληνικὴ Τέχνη, ἡ αἰωνία, ἡ δημιουργήσασα ὑπέροχον κόσμον συναισθημάτων, γραμμῶν, σωμάτων, ἢ ὑψίστη αὐτὴ ἐκδήλωσις τῆς ἐνοικουσίας εἰς τὸν ἄνθρωπον θείας πνοῆς, τὰ κιτρινωμένα ὑπὸ τοῦ χρόνου μάρμαρα, τὰ συγκινούντα μὲ τὸ κάλλος των τὸ θεϊκόν, τὰ μεταρσιούντα τὸν ἄνθρωπον, τὸν ἀσθμαίνοντα ὑπὸ τὸ βάρος τῆς σημερινῆς ζωῆς, τῆς ἐπιστήμης, τοῦ θετικισμοῦ' καὶ τῆς μεγά-
λης αὐτῆς Τέχνης αἱ ἀδελφαὶ γραμμαὶ τῶν βουνῶν τῆς Ἑλλάδος, ποῦ πρῶται ἔθελξαν τὸ ἔμμα τοῦ Γύζη, ζοῦν, βαθειὰ χαραγμένα, μέσα του. Τοῦ ζωγράφου τὴν ὑπαρξίν περιβάλλει ὀρί-
ζων μαγικός. Ἡ ψυχὴ του κλίνει τὸ γόνυ πρὸ τῶν δύο θεοτήτων' καὶ ἡ λατρεία αὐτῆ ἢ θερμὴ, τῆς προσευχῆς του τὸ θυμίαμα ἀναφαί-
νεται μέσα εἰς τὴν τέχνην του μὲ τῆς ἰδιοφυίας τὴν σφραγίδα.

ὑπὸ τὸν ὀμιχλωδὴν γερμανικὸν οὐρανὸν ἀπο-
καλύπτει τὸ κάλλος τῆς ἑλληνικῆς Τέχνης καὶ τῆς ἑλληνικῆς Φύσεως. Ὁ Ὀλυμπιονίκης, ἢ

Ἱστορία, ὁ Νεὸς Αἰὼν, τὸ Πνεῦμα τῆς Θλίψεως, ἢ Δόξα περιβάλλουν τὸ ὄνομά του μὲ αἴγλην.

Ἡ Βαυαρία ἀποδίδει τὴν προσήκουσαν τιμὴν εἰς τὸν ἕλληνα καλλιτέχνην. Καὶ ὁ Γύζης γρά-
φει τὴν Ἀποθέωσιν τῆς Βαυαρίας. Ἐπὶ ἄρμα-
τος, συρομένου ὑπὸ λεόντων, ἐμβλήματος τοῦ

λὴν καὶ ἄυλον. Ἐργάζεται ἐπὶ τέσσαρα ὀλό-
κληρα ἔτη. Καὶ προσθέτει εἰς τὸ ἔργον του τὸ πολυτιμότερον κόσμημα. Εὐγένεια γραμμῶν, χρωματισμοῦ, ἐμπνεύσεως διαπνέει ὅλην τὴν εἰκόνα. Τῆς συνθέσεως ἡ χάρις ἀπειρος. Ὁ χρω-
ματισμὸς, διακρίνων τὸν Γύζην καὶ προσδίδων

Ὁ Μικρὸς Σοφός.

Βαυαρικοῦ βασιλικοῦ οἴκου, φέρεται ἡ Βαυαρία. Εἰς τὸ ἀριστερὸν χέρι κρατεῖ τὸ σύμβολον τῆς Εἰρήνης καὶ εἰς τὸ δεξιὸν λήκυθον πλήρη ἐλαίου. Τὸ Ἐμπόριον, ἢ Βιομηχανία καὶ ἢ Βιοτεχνία στολίζουσαν αὐτὴν μὲ ἄνθη. Τὰ ἡνία τοῦ ἄρματος κρατεῖ Ἐρως, σύμβολον τῆς ἀγάπης, ἥτις συν-
δέει τὴν Βαυαρίαν μὲ τὸν βασιλεύοντα οἶκον. Ἡ Ἐπιστήμη καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτῆς ὑπὸ μορφήν παιδός, μὲ δάδα ἀναμμένη φωτίζουν τὸν δρό-
μον της. Ἐπὶ κεφαλῆς ἡ Ποίησις, τονίζουσα ὕμνον, καὶ μικρὸς παῖς, τῆς Ποιήσεως τὸ Πνεῦμα, προσπαθεῖ νὰ κρατήσῃ τὸ ἄρμα, συμ-
βολίζων τὴν εὐχὴν ὅπως ἡ Βαυαρία ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς εἰρήνης προκόπη πάντοτε. Καὶ κλείει τὴν πομπὴν ἡ Τύχη, φέρουσα πλοῦσιαν δῶρα εἰς τὴν εὐδαίμονα χώραν.

Κατὶ ἀγαθῶς, οὐρανίως ὠραῖον, ὀδηγεῖ τὸν χρωστήρᾶ του καὶ αἶρεται μὲ τῆς Ποιήσεως τὰς πτέρυγας. Ζῆ καὶ αἰσθάνεται εἰς σφαῖραν ὑψη-

κάτι ἰδεῶδες εἰς τὰ ἔργα του, μετέχει τοῦ κυ-
νοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ. Ἡ εἰκὼν ἐγράφη μὲ μίαν σκέψιν, μέσα εἰς ἕνα δράμα, ποῦ ἐλίκνιζε τὰ ὄνειρα τοῦ ποιητοῦ εἰς τῆς ποθεινῆς πατρίδος τὸν ὀρίζοντα. «Χαίρω ὅτι εὑρετε τὴν ψυχὴν μου εἰς τὴν Ἀποθέωσιν τῆς Βαυαρίας», μὲ ἔγραφε πρὸ ὀλίγων μηνῶν. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν θετὴν πατρίδα καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα τὴν τροφόν, τὴν μητέρα, ἀδελφωμένα μέσα του, δὲν ἤμποροῦσαν νὰ χωρισθοῦν εἰς τὸν ὕμνον, τὸν ὁποῖον ἐτόνιζε πρὸς τὸ αἰωνίως Καλὸν τοῦ Καλοῦ ὁ ἔνδοξος νοσταλγός. Κατὶ σὰν ἤρεμοι τόνοι μουσικῆς θείας ἀναδίδονται καὶ σκορπίζουν τριγύρω ἀτμοσφαῖραν ἀρώματος λεπτοτάτου.

Ἡ Βαυαρία ἀνευφηρεῖ τὸν ἕλληνα ζωγράφον καὶ τοῦ προσφέρει τὸν στέφανον. Ἡ Πατρίς τὸν προσκαλεῖ εἰς τοὺς θερμούς κόλπους της. Καὶ ἡ Δόξα σπεύδει φεῦ! νὰ χαραῖξῃ τὸ ὄνομά του ἐπάνω εἰς τὸν τάφον του.

Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Ούτε στη χώρα τη σοφή της Τευτονίας,
Πού εβόζαξε της μάννας μας τὰμβρόσιο γάλα,
Ούτε μέσ' στη σκοταδερή, βουβή Βαλχάλα,
Ζητεί η ψυχή Σου φωτεινή σφαίρα ἀρμονίας.

Γιατί, ψυχή που θεός στην γήν δόλυμπιους πλάττει,
Ἐλληνοπούλες ἀδελφές, Νίκη και Δόξα,
Με χρώματα ἀπ' τὰ οὐράνια μας παρμένα τόξα,
*Ἄλλα τήνε μαγεύουνε, γαλάζια πλάτη.

*Ἄλλα ταξείδια τήν τραβοῦν σὲ κόσμους ἄλλους,
Σάλλην ἀστειρέντη πηγὴ φωτός και κάλλους
Και τὰ φτερά με γυρισμοῦ λαχτάρα ἀπλώνει,
Στήν πρώτη ἡλιόλουστη φωλιά, σὰν χελιδόνι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ

Η ΑΠΟΘΕΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΥΑΡΙΑΣ

Νέος Αιών.

Ο Νικόλαος Γόζης έπλαστε κατά δύο τρόπους εν τη τέχνη του: εκείνο τὸ ὁποῖον μετὰ καλλιτεχνικῆς χαρᾶς ἔβλεπε, καὶ ἐκείνο τὸ ὁποῖον μετὰ ποιητικοῦ πόθου ὠνειρεύετο.

Ἐξωγράφει τὰ μικρὰ συμβάντα τοῦ καθημερινοῦ βίου τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶν δρόμων, καὶ ἐξωγράφει τὰς ὑψηλὰς συναντήσεις, τὰς ὁποίας δύναται νὰ ἔχη πνεῦμα λαχταρίζον ἐκ πόθου καὶ γνωρίζον νὰ πετᾷ.

Τί ἔβλεπε καὶ τί ὠνειρεύετο;

Ἐβλεπε τὸν χορὸν τῶν χρωμάτων καὶ τὰς πανηγύρεις τοῦ φωτὸς ὑπὸ τὸν μεσημβρινὸν οὐρανόν, ἔβλεπε τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος, τὴν ζωὴν αὐτὴν, τὴν τόσο μικρὰν ἐν τῇ ἀσημότητί της καὶ τόσο σημαντικὴν ἐν τῇ μικρότητί της διότι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τοῦ αἰσθάνονται, εἶνε τεθλιμμένοι ἢ φαιδροί. Καὶ ἔβλεπεν αὐτὴν τὴν χαρὰν καὶ αὐτὴν τὴν ὀδύνην ἐντὸς τῶν ἀγνίων οὐχὶ μόνον ὡς ζωγράφος μὲ τοὺς ὀφθαλμούς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος μὲ τὴν καρδίαν. Ἄνθρωπος καὶ καλλιτέχνης ἦτο ἐν ἐν αὐτῷ, ἀφείλον νὰ αἰσθάνωνται ὁμοῦ—καὶ ἠσθάνοντο περιπαθῶς.

Ἐγκλείεται μεγάλη ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰς εἰκόνας του. Ἐθάπεν-σεν ἐν τῇ φαντασίᾳ του τὰ παῖδια τὰ ὁποῖα ἐξωγράφει καὶ ἐτίμησε τοὺς γέροντας τοὺς ὁποῖους ἔγραψε, καὶ ἀπὸ τοῦ προπετοῦς γέλωτος τῶν ἀγνιοπαίδων μέχρι τῆς σεμνῆς σοβαρότητος τοῦ σκεπτικοῦ γέροντος, ὅστις χιλιάκις ἤδη ἐγέλασεν, ἀλλὰ καὶ χιλιάκις ἐπίσης ἔχει κλαύση, μεταδίδει εἰς ὅλας τὰς μορφὰς του τὸ ἰσχυρὸν ἐκείνο πῦρ, τὸ ὁποῖον καλοῦμεν ἐσωτερικὴν ζωὴν.

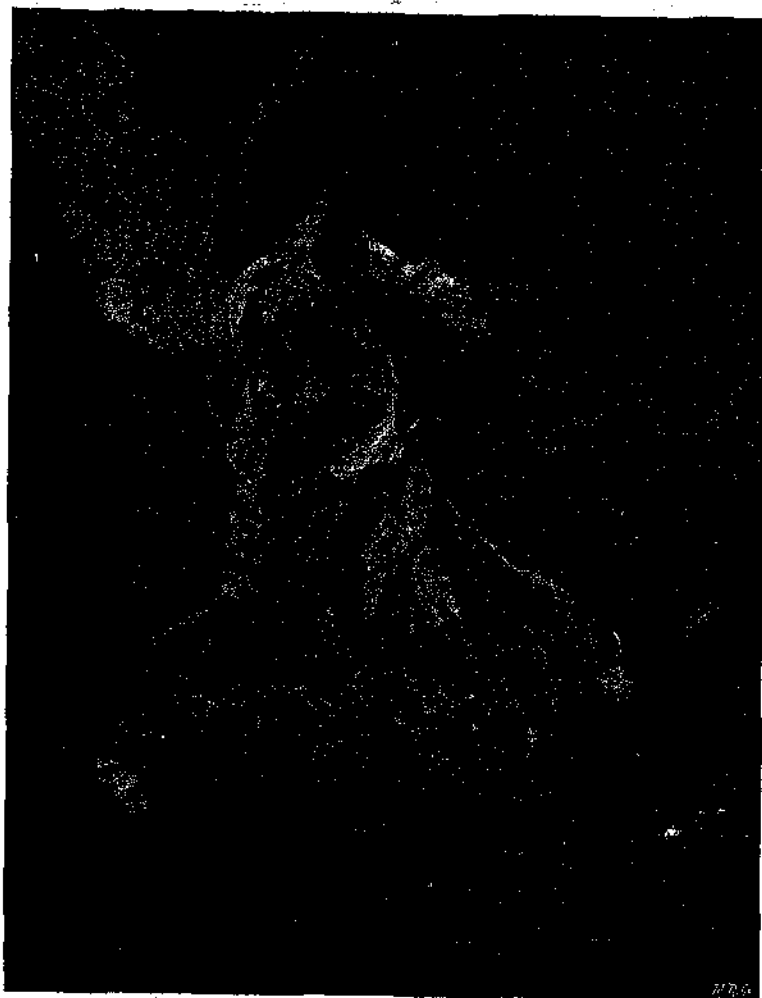
Καὶ τί ὠνειρεύθη; Εἰς τὰ ὄνειρά του ὁ Γόζης εἶνε αὐστηρὸς, διὰ τῶν χασμάτων τοῦ ὄνειρου του οὐδὲν δύναται νὰ παρεisdύσῃ τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο συγγενὲς πρὸς τὸ σύνθημα: τὸ καθημερινὸν θνήσκει καὶ ὁ χρόνος παύει—ἀρχεται ἡ αἰωνία σημασία. Εἰς τὰ ὄνειρά του οὐδὲν τὸ ἐπίγειον τὸ πᾶν εἶνε ὑπερκόσμιον, τὸ πᾶν εἶνε πλήρες σημασίας καὶ τὸ πᾶν ὑπηρετεῖ ἐκεῖ μίαν ῥήγισσαν: τὴν Καλλονὴν. Εἰς τὰ ὄνειρά του δὲν ζῶσι πλέον ἄνθρωποι, ἀλλὰ πλανῶνται ἐκεῖ ὑψηλαὶ ἀκτινοβόλοι μορφαί, ἀδελφαί τῶν ωραίων ἐκείνων δυνάμεων, τὰς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐδημιούργησαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὡς ἰδανικὸν μέχρι συντελείας τῶν αἰῶνων. Εἰς τὰ ὄνειρά του φλέγει ἰσχυρὸς πόθος: νὰ εἶνε ἀληθῶς ἀπόγονος τοῦ λαοῦ ἐκείνου, τοῦ ὁποῖου ἡ γλῶσσα εἶνε μήτηρ τῆς γλώσσης του, ἡ πατρίς ἐπίσης πατρίς του.

Καὶ ὁ Νικόλαος Γόζης δὲν βλέπει πλέον, καὶ ὁ Νικόλαος Γόζης δὲν ὠνειρεύεται πλέον...

ΕΡΝΣΤ ΧΑΡΤ

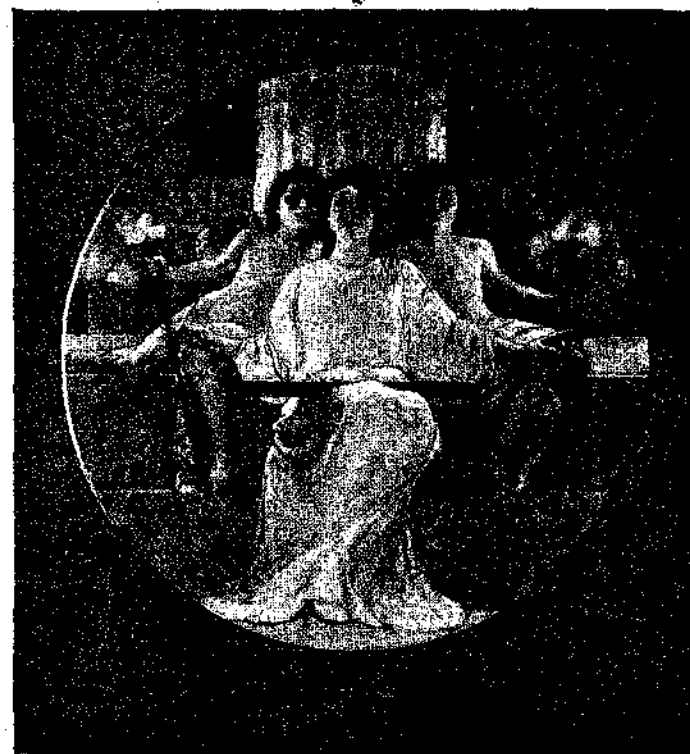
Σπουδή.

Η ΔΟΞΑ

Στῶν Ψαράν τὴν ολόμαυρη βράχι
 Περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη,
 Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
 Καὶ στεφάνι στὸ χέρι κρατεῖ,
 Γεναμένο ἀπ' τὰ λίγα χορτάρια,
 Ποῦ εἶχαν μείνη στὴν ἔρημη γῆ.

ΣΟΛΩΜΟΣ

Τέχνη καὶ Ἐπιστήμη.

Ο ΓΥΖΗΣ

ΩΣ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ:

Ο παρατηρῶν τὴν ἰσχυρὰν καὶ ἀπότομον μετατροπὴν, ἣτις ἐπῆλθεν εἰς τὰς εἰκαστικὰς τέχνας καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν βιοτεχνίαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, μετατροπὴν προελθοῦσαν ἀπὸ ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις, καὶ ἀνασκοπῶν τὰ πέντε ἢ δέκα διαρρέυσαντα ἔτη, ἐκπλήσσεται ἐξάπαντος συλλογιζόμενος πῶς τόσο ταχέως λησμονεῖται καὶ παραγνωρίζεται ὅ,τι ἄλλοτε ἐκρίνετο ἄξιον τῶν ὑψίστων ἐπαίνων. Ποῦ ἔγκριται τὸ αἴτιον; Ἄρχει ἄρα γε ἡ ἀποδώσωμεν τοῦτο, συντόμως, εἰς τὸν συρμόν, ὅστις, ὅ,τι ἐλάτρευσε σήμερον κρημνίζει αὔριον; Νομίζω ὅχι, μολονότι ἀρκετὸν μέρος τῆς ἀστασίας ταύτης προέρχεται καὶ ἐκ τοῦ συρμοῦ. Ἄφ' ἑτέρου ὅμως δὲν πρέπει νὰ μὴ ὁμολογήσωμεν ὅτι κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ σπέρμα τῆς λήθης ἔφερον ἐν ἑαυτῇ ἡ καλλιτεχνικὴ ἀτέλεια τῶν ἄλλοτε ἐκθειασμένων τῶρα δὲ διασυρομένων ἔργων. Διότι τὸ

ἀληθῶς ὡραῖον παραμένει τοιοῦτο κατὰ πάντας τοὺς χρόνους, ἀν ὅχι εἰς τὴν κρίσιν τοῦ πλήθους, τοῦ ὁποίου οἱ ψευδόχρσοι στέφανοι ταχέως ἀμαυροῦνται, ἀλλ' εἰς τὴν κρίσιν τῶν εἰδημόνων. Ἀληθῶς ἐν μιᾷ τοιαύτῃ μετατροπῇ, ὅποιαν ἐπετέλεσαν τὰ τελευταῖα ἔτη, δύναται νὰ καταδειχθῇ ἡ ἀξία ἐνὸς ἔργου, τὸ μεγαλεῖον ἐνὸς καλλιτέχνου. Εἰς δ' ἐκ τῶν ὀλίγων, οἱ ὅποιοι εἰς τὸ ρεῦμα τῶν τελευταίων ἐτῶν παρέμειναν πιστοὶ πρὸς ἑαυτοὺς καὶ διεφυλάχθησαν ἀληθεῖς καλλιτέχναι, εἶνε ὁ Νικόλαος Γύζης.

Δὲν θὰ πραγματευθῶμεν ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἐν γένει ζωγράφου Γύζη, ἀλλὰ θὰ σκιαγραφήσωμεν τὴν δράσιν αὐτοῦ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς διακοσμητικῆς τέχνης.

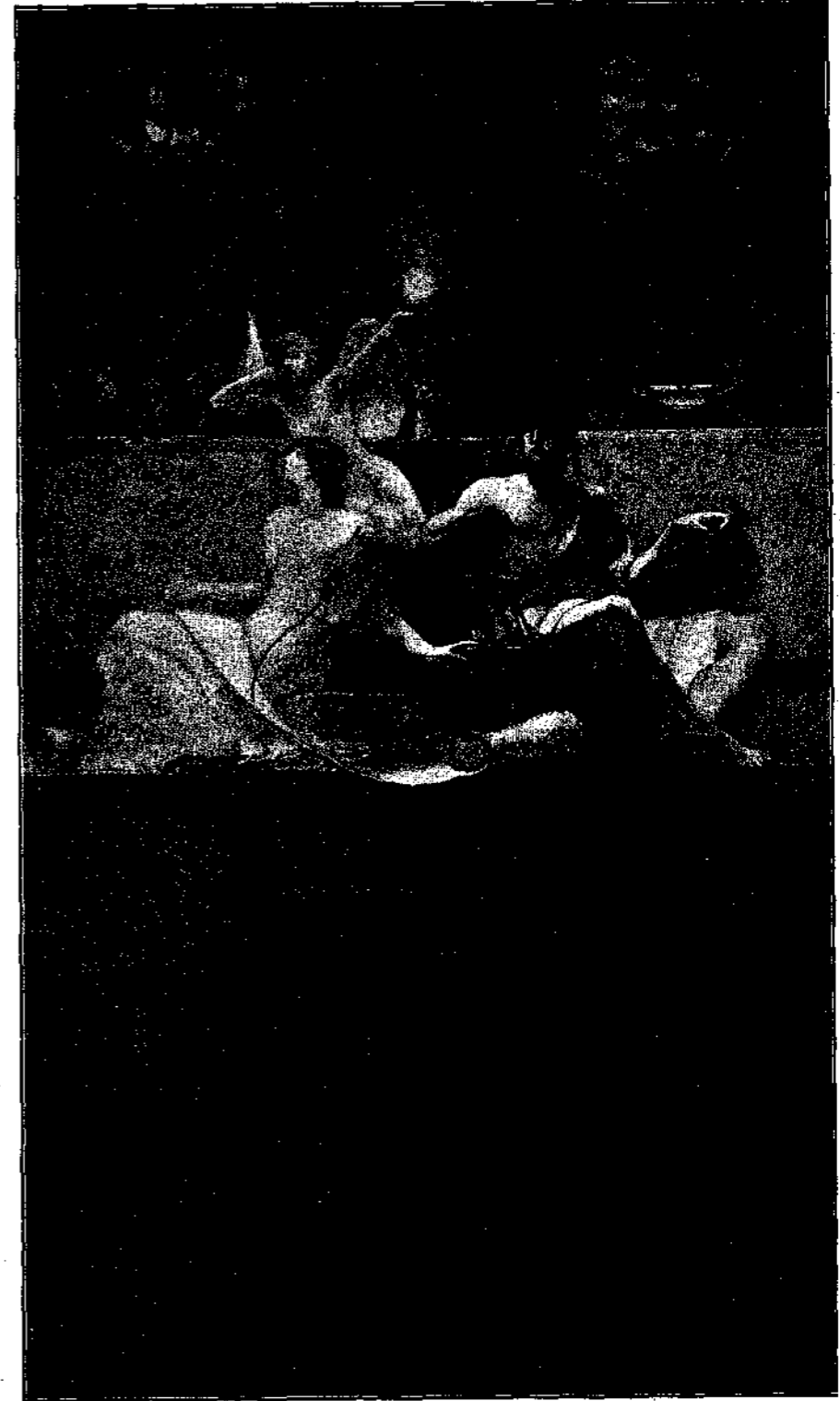
Τὸ πεδῖον τοῦτο, εἰς τὸ ὅποιον ἀνεπτύχθη τὸ δημιουργικόν, τὸ βαθύ πνεῦμά του, εἶνε σχετικῶς περιωρισμένον. Ἐξωγράφησε μόνον σειρὰν

τινα ἀγγελίων τῶν τοίχων, προμετωπίδων καὶ σχεδιογραφημάτων διὰ τὴν βιβλιοτεχνίαν. Ἄλλὰ ποῖον πνεῦμα ἀναφαίνεται εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν ἔργων τούτων! Τίς δύναται ν' ἀρνηθῆ τὴν αὐστηράν ὡς δικαστοῦ κρίσιν τὴν ἐποπτεύουσαν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν του, πῶς ἐζητεῖ καὶ ἐζήτει καὶ ἐσχεδιάζε καὶ ἐσχίζε μέχρις οὗ τὸ ἔργον ὀρθωθῆ πρὸ τῆς κρίσεώς του ὅπως τὸ ἤθελεν; Ὁ εὐτυχήσας νὰ ἐπισκοπήσῃ εἰς τὸ ἐργαστήριόν του τὸν πλοῦσιον θησαυρὸν τῶν ιδεῶν, ὅστις ἐν ἀπροσδοκίᾳ πληθῶν ἐξετείνεται εἰς τοὺς τοίχους ἢ κατὰ φιλικὴν συνδιάλεξιν, ὅτε σπανίως ἐσθύνετο τὸ σιγάρων, νὰ ρίψῃ ἐν βλέμμα εἰς τὸν πλοῦτον τῶν χαρτοφυλακίων του, ἀνευρίσκει καλλιτέχνην πολὺ μεγαλιότερον ἐκείνου τὸν ὅποιον δεκνύουσι τὰ περατωθέντα ἔργα του. Ὡς ἀπόδειξιν τούτου ἀναφέρω μόνον τὴν συλλογὴν τῶν σκαριφημάτων του εἰς τὴν Ἐκθεσιν τοῦ βαλίνου παλατιοῦ ἐν Μονάχῳ.

Τὸ θεμελιώδες γνώρισμα τῆς τέχνης τοῦ Γύζη εἶνε ἀναντιρρήτως ὁ ἀρχαῖος κλασικὸς χαρακτήρ, τὸ μέγα δῶρον τῆς πατρίδος του Ἑλλάδος. Ἀκουσίως ἐπέρχεται εἰς ἡμᾶς συχνὰ ἡ σκέψις ὅτι αἱ σοβαραὶ, ἀβραὶ γυναικεῖαι μορφαί, τὰ ἰσχυρὰ ἀνδρικὰ πνεύματα, εἶνε τέκνα βαθυτάτης νοσταλγίας τῆς πατρίδος του. Ἐνέχουν ἄτι τῆς Ἰφιγενείας, καὶ αἱ σκέψεις τοῦ καλλιτέχνου κατὰ τὴν δημιουργίαν τῶν εὐγενῶν τούτων μορφῶν φαίνεται ὡς νὰ ἐθυθίσθησαν εἰς τὰ ὄνειρα τῆς ἀναμνήσεως, ὡσάν ὁ ζωγράφος νὰ «ἐζητεῖ μετὰ τὴν ψυχὴν τὴν χώραν τῶν Ἑλλήνων» ὅπως λέγει ὁ ποιητής. Τὰ ὑπερλαμπρὰ πλάσματα τῆς ἀρχαίας τέχνης ὑπῆρξαν τὰ πρότυπα τοῦ καλλιτέχνου, ἀλλ' ἔχι ὥστε νὰ διαφαίνεται ἐξάρτησις τις ἐξ αὐτῶν. Νομίζω ὅτι οὐδὲν παράδειγμα καθαρῶς τυπικῆς προσοικειώσεως ἀρχαίων μορφῶν ὑπάρχει εἰς τὸ ἔργον τοῦ Γύζη. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐνυπάρχει πρὸ πάντων εἰς τὴν τέχνην τοῦ Γύζη, καὶ τοῦτο τὴν ζωογονεῖ, καὶ τοῦτο ἀσκεῖ ἀκατανίκητον θελγητρον ἐπὶ τοῦ θεατοῦ. Βεβαίως τὸ πνεῦμα τοῦτο τὸ εὐγενὲς περικλείει εὐγενὲς κλασικὴ μορφή, εἰς μεμετρημένον πάθος κινουμένη τὰ σώματα, ὁμοίως σεμνοπρεπῆ καὶ ὑπὸ ἀττικῆς χάριτος διαπνεύμενα. Ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον λεπτὸν ἀραχνούφες ἔνδυμα περιβάλλει τὴν κυματίζουσαν καμπυλότητα τῶν μελῶν εὐκοσμοὶ, ἀγναὶ εἶνε αἱ ἀβραὶ αὐτὰ γυναικεῖς, ἰσχυρὰν δὲ ζωὴν, ἀναβρασμὸν πνεύματος μαρτυροῦν ἀνδρικὰ σώματα. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν εἰς τὴν θαυμασίαν σύνθεσιν τῆς Θεωρίας καὶ Πράξεως, ἢ ὅποια ἐσχεδιάσθη ὡς δίπλωμα ἀξίας ἐν τῇ μηχανικῇ τέχνῃ. Ἀριστερὰ

τὸ χάριεν γυναικεῖον πνεῦμα τῆς θεωρίας, τὸ πρὸς τᾶν μετὰ σκέψεως ἀνατείνον τὴν κεφαλὴν διὰ τῆς δεξιᾶς κρατοῦν τὴν γραφίδα. Δεξιὰ ἀλύγιστος, ὡς χυθεῖσα εἰς χαλκόν, ἡ ἀνδρική μορφή τῆς Πράξεως. Ὅποια ζωή!.. ὅλη ἡ δύναμις ἀνδρικής δημιουργίας γίνεται καταφανὴς εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας. Ἡ ἐνέργεια τοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος ἐξαστράπτει ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν ὑπὸ τὸ εὐρὺ καὶ καμάρωτον μέτωπον, ὑποκάτω τῶν τοξοειδῶν ὀφρύων. Ἡ δεξιὰ χεὶρ καταμετρεῖ μὲ διαβήτην τὸ σχέδιον τῆς Θεωρίας· ἡ ἀριστερὰ στηρίζει ἐπὶ τοῦ γόνατος τροχὸν καὶ σφύραν. Πόσον βαθέως κατορθώνει ὁ Γύζης νὰ ἐνσαρκώσῃ εἰς τὴν σύνθεσιν ταύτην τὸν σύνδεσμον τῆς Θεωρίας καὶ τῆς Πράξεως!.. Τοῦτο δεκνύει ἤδη ὁ τρόπος μεθ' οὗ κρατεῖ ἡ Πράξις τὸν διαβήτην. Ἄλλὰ καὶ ἡ Θεωρία ἔχει ἀνάγκην τῆς Πράξεως, καὶ ἀφίνει τὴν ἀριστεράν της ἐπὶ τοῦ ἄκμονος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὐρίσκονται τὰ σχέδια τῆς ἐκτελέσεως. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἄκμονος ὡς ἀμοιβὴ τῆς ἠνωμένης δημιουργίας καὶ ἀμοιβαίας συνεπικουρίας ἢ βραβεύουσα δάφνη. Ὅπισω, πρὸ πηγῆς ἀναβλυζούσης στηρίζεται ἐπὶ σωροῦ ἐπιστημονικῶν βιβλίων τὸ Πνεῦμα τῆς ἐφευρέσεως ἀνέχον διὰ τῆς ἀριστερᾶς καταυγάζοντα λύχνον. Ἀρχαῖα ἀνάγλυφα (γέννησις τῆς Ἀθηνᾶς κλπ.) εἰς τὰς πλευρὰς τῆς πηγῆς, τρίποδες φλογοβολοῦντες συμπληροῦσι τὴν σύνθεσιν. Ποῖον εὐγενὲς ῥυθμὸν ἀποπνέει ἡ σύνθεσις αὕτη ἐκ τῶν συμμετρικωτάτων χειρονομιῶν τῶν προσώπων. Ἡδύνατό τις πολλὰ καλλιτεχνικὰ προσόντα νὰ ἐξάρη, ὅπως παραδείγματος χάριν τὴν προσφυᾶ διασταύρωσιν τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς τοῦ Πνεύματος τῆς Ἐφευρέσεως μετὰ τὸν δεξιὸν βραχίονα τῆς Πράξεως κτλ., ἀλλ' ἐδῶ τὸ ἔργον ἀναφανεί: Ἰδὲ μὲ καλλιτεχνικὸν βλέμμα τὴν τέχνην, μὴ λεπτολογῆς, ἀπόλαυε!

Εἰς ὅλα τὰ ἀλληγορικὰ σχέδια τοῦ Γύζη ὑπάρχει βαθεῖα ἔννοια, εἰς τὴν ἐξακριβώσιν τῆς ὁποίας ἀπαιτεῖται προσεκτικὴ, ἡσύχως ἐρευνησά παρατήρησις. Τὰ ἔργα τοῦ Γύζη ἐπίσης ἀπέχοντα ἀπὸ τὴν λεπτολόγον μυστικοπάθειαν τοῦ μεσαιωνοῦ, ἀπὸ τὰς αἰνιγματώδεις, συμβολικὰς ζωγραφίας, τὰς ὁποίας ἤρθεσκοντο νὰ ζωγραφοῦν ὡς παραρτήματα τῶν κυρίων εἰκόνων οἱ τοιχογράφοι τοῦ 18 αἰῶνος, ὡς καὶ ἀπὸ τὰς ἀνουσίας, τὰ αὐτὰ πάντοτε ἐπαναλαμβανούσας ἀλληγορίας τῶν νέων χρόνων, εἶνε ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν ἐντελῶς διαυγεῖς συνθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐκφράζουν φανερὰ καὶ καθαρὰ τὰς βαθεῖας του σκέψεις, χωρὶς οὐδ' ἀπαξ νὰ καταπίπτουν εἰς τὸ κοινὸν καὶ τετριμμένον. Τοῦτο δ' εἶνε ἐπίσης τὸ παρέ-

ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΙΣ

χον εις τὰς συνθέσεις ταύτας τι τὸ αἰωνίως νέον και νεαρὸν. Ἄς ἀναλογισθῆ τις πρὸ πόσων ἐτῶν ἐτέθη εις χρῆσιν ἡ καλλιτεχνικὴ ἀγγελία τῆς ἐτησίας Ἐκθέσεως τοῦ καλλιτεχνικοῦ ὄμιλου τοῦ Μονάχου καὶ ἄς ἐρωτήσῃ ἂν ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐκείνη σύνθεσις, ἡ θαυμασιὰ ἐκείνη ἀλληγορία τοῦ συνδέσμου τοῦ Μονάχου μετὰ τῆς Τέχνης ἐπαλαιώθη κατ' ἐλάχιστον.

Προσφύεστατα ἀρμόζεται τὸ πνεῦμα τοῦ Γύζη εις τὰς ἀλληγορικὰς ἐκείνας συνθέσεις, αἱ ὁποῖαι πραγματεύονται ἐντελῶς νέα θέματα, ἐφευρέσεις, προόδους τῆς τέχνης κτλ. Καὶ ἂν ἀτίθασα εἰς

Μικρὸς Πάν.

καλλιτεχνικὴν διατύπωσιν φαίνονται ταῦτα, ὁ Γύζης τὰ δαμάζει ἀκόπως—διότι τὰ ἔργα οὐδὲν ἔχουσιν καταναγκασμοῦ καὶ κοπώσεως φέρουν—καὶ τὰ καθυποτάσσει εις τὴν μορφήν τὴν ἀρμόζουσαν εις αὐτόν· τοῦτο ἀποδεικνύουν πλὴν ἄλλων, δύο σκαριφήματα ἀπεικονίζοντα τὴν φωτομηχανικὴν ἀναπαραγωγὴν, θέμα ἐξόχως νέον ἀλλὰ καὶ ἐξόχως ἄχαρι. Ἀλλὰ ποῖαν κλασικὴν παράστασιν παρέχει εις πάντα ὁ Γύζης! . . . Ὁ σκοπὸς τῶν γραμμῶν τούτων δὲν εἶνε ἡ ἀνάλυσις· ἐδῶ ἰσχύουν πρὸ πάντων οἱ λόγοι τοῦ Φάουστ: «Ἄν δὲν αἰσθάνεσθε τίποτε, δὲν θὰ καταλάβετε τίποτε». Θεωρητικαὶ λεπτολογίαι δὲν ὑπάρχουν εις τὰς ὑπερόχους ταύτας εἰκόνας, ἀλλὰ δροσερὰ καὶ ὑγιῆς γνώσεις, σαφῆς ἑκφρασις ὠρίμων ἰδεῶν.

Τὸ αὐτὸ παρατηροῦμεν καὶ εις τὴν προμετωπίδα τοῦ περιοδικοῦ «Ueber Land und Meer».

Ἄβρὰ γυναικεῖα μορφή, ἡ Φῆμη, ἀκροῦται τὰς εἰδήσεις, τὰς ὁποίας φέρει τὸ τηλεγραφικὸν σύρμα. Τὰ ἄκρα τῶν πτερῶν τῶν πτερύγων τῆς φέρουν ὀφθαλμοὺς μακρὰν καὶ τὰ πάντα περιβλέποντας· ἡ δεξιὰ τῆς κρατεῖ γραφίδα, ἡ ἀριστερὰ τὴν σάλπιγγα· ἐμβλήματα τῶν τεχνῶν, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιοτεχνίας, τῆς βιομηχανίας συναρμολογῶνται ἀδιάστως εις τὴν σύνθεσιν, ἀποτελοῦντα ἐν ἄρτιον σύνολον ποιητικωτάτης ἀντιλήψεως.

Ἡ ἐπικράτης τῆς ποιήσεως εἶνε καταφανὴς εις τὰ πλείστα τῶν ἔργων τοῦ Γύζη. Ὁ καλλιτέχνης, ὅστις εις τὸ Τάγμα ἐδημιούργησε τόσον σπαρακτικόν, τόσον βαθέως τὴν ψυχὴν, συνταράσσον ποίημα, δὲν δύναται ἰ ἀπαλλαγῆ τῆς Ποιήσεως, τῆς ἀδελφῆς τῆς Τέχνης. Τῷ εἶνε πιστὴ, εὐστοχος καὶ δεξιὰ βοηθός.

Εἶπομεν ἤδη, ὅτι ὁ θεμελιώδης χαρακτήρ τῶν ἀλληγορικῶν πλασμάτων τοῦ Γύζη εἶνε ὁ κλασικὸς ἀρχαῖος. Εἶνε δὲ οὗτος οὐχὶ δύσκαμptos ἀλλὰ πλήρης εὐγενούς, παλλομένης ζωῆς, σύμμετρος μὲν εις τὴν κίνησιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν προσώπων, ὡς ἐὰν ὁ κόθορνος ἠμπτόδιζε τὸ ταχὺ βῆμα, ἀλλ' ἀπηλλαγμένος πάσης ἀλυγισίας ἢ κενοῦ πάθους. Τὸ εὐγενὲς καὶ τὸ σύμμετρον, τὸ ὁποῖον ἐκφαίνεται εις πᾶσαν γραμμὴν, ἡ αὐστηροτάτη γραφή τοῦ περιγράμματος ὑπομιμνήσκει ἀκουσίως ἀρχαῖα ἔργα. Ἐντεῦθεν προέρχεται τὸ πλαστικὸν γνώρισμα, τὸ ὁποῖον ἔχουν αἱ ἀλληγορίαι τοῦ Γύζη. Μολονότι αἱ μορφαὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου φαίνονται ὡς ἀερούφεις, εἶνε ὅμως καὶ τόσον πλαστικά, ὥστε γλύπτῃς ὀρεῖαν ἔχων ἀντίληψιν δύναται νὰ τὰς μεταπλάσῃ εις ἀνάγλυφα.

Ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἐπέτυχεν ἅπαξ καθ' ὁλοκληρίαν. Ἀναφέρω ἐνταῦθα τὸ ἀναμνηστικὸν μετᾶλλιον, τὸ ὁποῖον ἐκόπη κατὰ τὴν πεντηκοστὴν ἐπετηρίδα τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἑταιρείας τῷ 1886. Ἡ μία ὄψις ἀριστὰ καθήμενη τὴν Ἀθηνᾶν, κρατοῦσαν εις τὴν δεξιὰν δάφνην καὶ εις τὴν ἀριστερὰν τὴν ἀσπίδα. Εἰς τὴν ἑτέραν ὄψιν ἀπαστράπτει ἡ Ἀκρόπολις. Εἰς ἄλλο μετᾶλλιον, διὰ τὴν ἐτησίαν Ἐκθεσιν τοῦ Μονάχου, τὸ σχῆμα τῆς Ἀθηνᾶς παρελήφθη, κατὰ τὴν γενικὴν του σύνθεσιν, ἐκ τοῦ πρώτου, ἀλλὰ κατὰ τὰς λεπτομερείας διεμορφώθη ἐπιτυχέστερον, ὡς π. χ. ἡ δεξιὰ χεὶρ ἢ κόπτουσα ἀπὸ τοῦ δένδρου τῆς δάφνης κλώνον. Διὰ τὰ δύο ταῦτα μετᾶλλια ἰσως ὁ Γύζης ἐχάραξε σκοπίμως τὰ σχεδιάσματα, ἀλλ' ἄρα γε ἡ ἀναμνηστικὴ ἐπιγραφή τοῦ ἐργοστασίου κλειδοκυμβάλων τοῦ Ρουδόλφου Ἰμπαχ μετὰ τῆς μεγαλοπρεπῆς ἐνθρονισμένης Ἀρμονίας, ἥτις μᾶς φαίνεται ὡς τὸ ὑπέρλαμπρον πνεῦμα τοῦ Βετόβεν, δὲν ἠδύ-

Ἄρμονία.

νατο νὰ χρησιμεύσῃ καὶ εις μετᾶλλιον; Τοῦτο δύναται νὰ λεχθῆ καὶ εις τὴν κυκλοτερέως συντεθεισάν, ὑπὸ ἀττικῆς πνοῆς διαπνεομένην Νίκην, καὶ πρὸ πάντων διὰ τὸ Πνεῦμα τῆς Θλίψεως. Τίς δὲν αἰσθάνεται τὴν ἄμεσον, τὴν βαθυτάτην ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ τούτου συνθέματος ἐντύπωσιν;

Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ἐξαρθῆ τὸ θαυμάσιον δῖπλωμα τῶν διεθνῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων τοῦ 1896. Ἐπὶ μαρμαρίνης ἑδρας, ἐν τῷ Σταδίῳ, τῆς ὁποίας τὸ ἐπίκλιτρον εἶνε κεκοσμημένον δι' ἀναγλύφου ἀρματοδρομίας ὑπενθυμίζοντος τὴν ζωοφόρον τοῦ Παρθενῶνος, κάθεται τὸ ἑκπαγλὸν Πνεῦμα τῆς προστάτιδος τῶν Ἀθηνῶν, τὴν δαφνοκόσμητον κεφαλὴν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς στηρίζον. Ἀκούει μὲ προσοχὴν τοὺς ἤχους, τοὺς ὁποίους ἐξάγει ἐκ τῆς λύρας του ὁ

ὄπισθεν αὐτῆς καθήμενος Χρόνος, τοὺς ἤχους οἵτινες ὀμιλοῦν περὶ τῆς δόξης καὶ τῆς λαμπρότητος τῆς ἀρχαίας πόλεως, περὶ τῶν εὐγενῶν ἀγώνων καὶ περὶ βραβείων τῶν νικητῶν καὶ περὶ ἀμαράντων στεφάνων. Εἰς τοὺς χρυσοῦς χρόνους τοῦ παρελθόντος ἵπτανται τὰ βνεῖρά του καὶ ἐξεγείρουσιν τὸν θερμὸν πόθον τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν. Καὶ ἰδοῦ, πλησιάζει ἤδη ἐκ δεξιῶν, μὲ βῆμα βραδύ, ἡ Νίκη κρατοῦσα κλώνον ἐλαίας· ἐκ τῆς λάμψεως δὲ τῆς πυρᾶς, ἥτις ἀνέρχεται ἐκ τοῦ Φοίνικος, τοῦ συμβόλου τῆς ἀναγεννήσεως, ἀπαστράπτει τὸ ἱερὸν τῆς Παλλάδος. Τὸ φῶς τῆς ἡὸς φέγγει ὡς προφητικὸν ῥόδισμα· θὰ ἔλθῃ ἄρα γε ἡ ἠλιόλουστος ἡμέρα; θὰ ἐπανεῖλθῃ ὁ χρυσοῦς αἰὼν; Βαθεῖαν καὶ ὠραῖαν ἑκφρασιν τοῦ ἐνδομύχου πόθου τοῦ Ἑλλήνος διὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἐκ νέου

ἀκμήν τῆς πατρίδος του, παρέχει ὁ βαθυγνώμων καλλιτέχνης ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ, ὡς παρατηρεῖ ἐπιφανῆς τεχνοκρίτης.

Ἰδιαιτέρον θέλημα ἔχει ἡ ἐπισκόπησις ἐν τῷ γίνεσθαι τοῦ ἔργου ἐνός καλλιτέχνου, εἰς τὰς σπουδὰς καὶ τὰ σκαριφήματα, τὰ ὅποια σκοποῦν νὰ συμπληρώσουν τὸ ὠριμάσαν ἔργον καὶ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν φαντασίαν. Εἰς ταῦτα μαρτυρεῖ ὁ Γύζης ἑκτακτον αὐστηρότητα πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἄκραν φροντίδα περὶ τῆς ὅσον τὸ δυνατόν μεγαλειτέρας ἐντελείας τοῦ ἔργου του. Ἄς ἐξετάσωμεν τὰς τέσσαρας σπουδὰς, αἵτινες κατέστησαν τόσον ἄψογον τὴν διάπλασιν τῆς ἀνδρικής μορφῆς ἐν τῇ συνθέσει τῆς Θεωρίας καὶ Πράξεως. Ἡ μία ἐπὶ τεφροῦ χάρτου παριστᾷ δι' ἀνθρακος καὶ κιμωλίας, κάπου δὲ καὶ λευκοῦ χρώματος, ῥωμαλέον καὶ νευρώδη ἄνδρα, συμβολίζοντα τὴν Πράξιν, μετ' ἑκτάκτου ἐπιμελείας ἐπεξεργασμένον ἰδίως κατὰ τὸ στήθος, αὐστηρὸν δ' ἔχοντα τὸ περίγραμμα. Καὶ ἐνταῦθα βλέπομεν σαφῶς τὴν πλαστικὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν περὶ τὴν ἀπόδοσιν τέχνην τοῦ Γύζη. Ἄλλ' ὁ καλλιτέχνης δὲν ἀρκεῖται εἰς τοῦτο· ἡ δεξιὰ χεὶρ, ἡ ἀριστερὰ χεὶρ ἔπρεπε νὰ μελετηθῶν ἀκριβῶς ἐν τῇ ἐνεργείᾳ των καὶ εἶτα ὡς μέρη πιστῶς ὁμοιολήθη νὰ προστεθῶν εἰς τὸ σύνολον, τοῦτο δὲ γίνεται εἰς ἄλλας δύο σπουδὰς. Ὁμοίως ὡς ἰδιαιτέραν σπουδὴν σχεδιάζει ὁ καλλιτέχνης τὴν πλήρη ἐνεργείαν καὶ μεγαλοπρεπείαν κεφαλῆν τῆς Πράξεως καὶ ἐκεῖ διακριθῶναι λεπτομερῶς τὴν ἔκφρασιν κεφαλῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναβράζουσι ἰδέαι.

Ἄλλη σπουδὴ, μετ' λευκὴν κιμωλίαν ἐπὶ μαύρου βάθους σχεδιασθεῖσα, εἶνε τὸ προσχεδιάσμα τῆς δεξιᾶς χειρὸς τῆς Νίκης τοῦ Διπλώματος τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Μετ' ποίαν χάριν κρατοῦν ὁ ἀντίχειρ καὶ ὁ μέσος δάκτυλος τὸν μόλις ὑποδηλούμενον κλώνον τῆς δάφνης! αἰσθάνεται κανεὶς τὴν δόνησιν τῶν νεύρων εἰς τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων. Εἶνε κατάδηλον πόσον ὁ Γύζης ἐμβαθύνει εἰς πᾶσαν λεπτομέρειαν ὅπως κατορθώσῃ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν ἑκάστη σπουδὴ μαρτυρεῖ τὴν ἀκαταπύνητον προσπάθειαν

αὐστηροῦ καὶ βαθέως αἰσθανομένου καλλιτέχνου.

Ἄλλ' ὁ Γύζης οὐδέποτε ἀρκεῖται εἰς ἀντιγραφήν, εἰς μίμησιν τῆς φύσεως. Βεβαίως, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω, αὕτη εἶνε ἡ πρώτη διδάσκαλος του· ἀλλ' ὅ,τι διδάσκεται παρ' αὐτῆς ἐνοῦται μετὰ τῆς κληρονομίας τῆς πατρίδος του, μετὰ τῆς κλασικῆς ἀντιλήψεως, εἰς κοινὴν δημιουργίαν. Ἡ νοήμων καὶ βαθεῖα μελέτη τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὁ ἐκθαμβὸς θαυμασμός καὶ ἡ ἱερά τιμὴ, τὴν ὁποίαν ἀπένεμεν ἡ φιλόπατρις καρδιά τοῦ Γύζη πρὸς τὰριστοτεχνήματα τῆς Ἑλλάδος, ἐξευγενίζουσι καὶ ἐκλαμπρύνουσι τὴν ἐκ τῆς φύσεως ἐντύπωσιν.

Ἐπρεπε ν' ἀκούσῃ τις τὸν Γύζην ὁμιλοῦντα περὶ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος καὶ νὰ ἴδῃ λάμπον τὸ βλέμμα του διὰ νὰ ἐννοήσῃ πόσον βαθέως ἐν τῇ τέχνῃ τῶν πατέρων του εἶνε θεμελιωμένη ἡ καλλιτεχνικὴ του φύσις. Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν ἔργων τῆς χειρὸς του δὲν πρέπει νὰ παρέλθωμεν καὶ τὴν πλήρη εὐωδίαν Ἑλληνικῆς συμφωνίας καὶ τὴν Χαρὰν παίζουσαν μετὰ τὰ παιδία.

Δὲν ἀρμόζει ἐνταῦθα νὰ χαρακτηρίσωμεν διὰ ξηρᾶς ἀπαριθμήσεως τὰ πλούσια ἔργον τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου. Ἀληθῆ ἐκπλήξιν αἰσθάνεται ὁ ἐπισκοπήσας τὸ πλῆθος τῶν εἰκόνων του, τῶν ἐκθεθειῶν εἰς τὸ ὑάλινον καλῆτιον τοῦ Μονάχου. Ποία ποικιλία θεμάτων, ποῖος πλοῦτος ἰδεῶν, ποία προσπάθεια καὶ μελέτη, ποῖος χρωματισμός, ποία ποίησις! Ἄλλ' ἐξ ὅλων τούτων τῶν ἔργων ἐν εἶνε κατάδηλον: Ὁ Γύζης εἶνε ἐντελῶς αὐτοτελὴς καλλιτεχνικὴ φύσις. Μὴ ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἀπηλλαγμένος πάσης συνθήκης, ἀδιαφορῶν πρὸς οἰαδήποτε ρεύματα, ἐβάδισε τὸν δρόμον του, μόνος, ἐπιδιώκων τὸν σκοπὸν του, τὸν ὁποῖον ἐδείκνυε πρὸς αὐτὸν ἡ καλλιτεχνικὴ του ἰδιοφυΐα. Καὶ οὕτω φαίνεται ὅλος ὁ βίος τοῦ καλλιτέχνου, ὅλη ἡ ἐξέλιξις του, ὡς ἤρεμος, διαρκὴς πρόοδος χωρὶς ἀνάπαυλαν, χωρὶς διακοπὴν, χωρὶς ἀμφιταλάντευσιν. Ἐν μόνον περίπτωτο διαρκῶς εἰς τὸ πνεῦμά του, ἡ Καλοκαγαθία τῶν ἀρχαίων. «Κάλλος τοῦ σώματος ἠνωμένον μετὰ τὸ ἀθάνατον κάλλος τῆς ψυχῆς».

M. XAAM

Τὸ Πνεῦμα τοῦ Πόνου.

Ω Πνεῦμα τοῦ Πόνου μὲ τὰς πτέρυγας τὰς πληγωμένας, τὸ μέτωπον τὸ ὄγκου-
μενον ἀπὸ μαύρους στοχασμοὺς ὑπὸ τὴν ἀτακτον κόμην τοῦ ἀπηλ-
πισμένου, τοὺς ὀφθαλμοὺς τοὺς σβυστοὺς ὑπὸ τὰ βλέφαρα τὰ παράλυτα, τὴν
ὀδυνηρὰν τοῦ στόματος σύσπασιν, καὶ τὰς χεῖρας τὰς λιποσάρκους σώματος
βασανισμένου, καὶ τοὺς δακτύλους τοὺς ὀστεώδεις, τοὺς ὁποίους αἱματώνουν
δονοῦμεναι αἱ χορδαὶ τῆς πικρᾶς σου λύρας, πόθεν ἔρχεσαι, ὦ Πνεῦμα τοῦ
Πόνου, καὶ ποίαν θλίψιν ψάλλεις ἀπέραντον καὶ βαθεῖαν;

Εἶσαι ὁ Πόνος ὁ συντρίβων, ὁ σφίγγων μὲ τὴν σιδηρὰν του χεῖρα ἀσπαι-
ρουσαν τὴν καρδίαν, ὁ ἐκμηδενίζων Πόνος, ὁ ἐξαπλώνων σκότος νυκτὸς εἰς
τὴν ψυχὴν, ὁ σεισμὸς ὁ κατακρημνίζων τὴν ὑπαρξιν καὶ θάπτων τὸν νοῦν
ὑπὸ τὰ συντρίμματά της;

"Ἡ μήπως ὁ Πόνος ὁ δημιουργός, ὁ κεντῶν πρὸς τὰ ἔμπρὸς ὡς περνε-

στὴρ αἱματωμένος, ὁ ἀνατινάσων θερμὴν τὴν συμπάθειαν ὑπὸ τὸ ὀδυνηρὸν
πλήγμα, ὁ μὲ τὸ ἄρδευμα τῶν δακρύων γονιμοποιῶν τὴν ξηρὰν χέρσον, ὁ
ἀπαθανατίζων ἓνα λυγρὸν ὡς αἰώνιον ἄσμα, ὁ κατασκάπτων τὴν ψυχὴν, ὡς
τὴν γῆν ὁ μεταλλωρύχος, διὰ νὰ εὔρη εἰς τὰ βάθη της τὸν χρυσὸν τοῦ ιδεώ-
δους; ὁ Πόνος τῶν μεγάλων τοκετῶν, καὶ ὁ Πόνος τῆς Γνώσεως, εἰς τοῦ
ὁποίου τὴν αἰφνιδίαν ἀστραπὴν βλέπει ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος καὶ μετρεῖ τὴν ἔκτα-
σιν τῆς Πλάσεως, καὶ ὁ Πόνος ὁ δοτὴρ τῆς Ἀθανασίας, ὁ Πόνος ὁ αἶρων εἰς
τὰ ὕψη ὡς ἡ φλόξ ἡ καταβροχθίσασα τὴν ἀθλίαν σάρκα καὶ ἀνυψώσασα
θεὸν τὸν Ἡρακλέα εἰς τὸν οὐρανόν; Ποίαν μεγάλην θλίψιν ψάλλεις;

Ἄκίνητοι ἔμειναν αἱ πληγωμένα πτέρυγες, καὶ βαρὺ τὸ μέτωπον τὸ ὄγκου-
μενον ἀπὸ μαύρους στοχασμοὺς ὑπὸ τὴν ἀτακτον κόμην τοῦ ἀπηλπισμένου, καὶ
σβυστοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ὑπὸ τὰ βλέφαρα τὰ παράλυτα, καὶ πετραωμένη ἡ ὀδυνηρὰ
τοῦ στόματος σύσπασιν, καὶ μόνον ἡ λιποσάρκος χεῖρ τοῦ βασανισμένου σώματος
ἔσφιξε σπασμωδικώτερον τὴν πικρὰν λύραν, καὶ μόνον τοὺς ὀστεώδεις δακτύ-
λους αἱμάτωσαν περισσότερο τὰ δονοῦμεναι χορδαί.

Καὶ ἔξαφνα κάτι ὡς θρήνος μακρινὸς ἠκούσθη καὶ ἀλόλυξε μία φωνή:

Μέσα εἰς τὰ σύννεφα ἐγεννήθη, μέσα εἰς τὰ σύννεφα, τὰ ὁποῖα ἐσω-
ρεύθησαν εἰς τὴν καρδίαν του. Τὸ βλέμμα του, γεμάτον στοργὴν, διή-
θυνεν εἰς τὴν Ἑλλάδα λάμπρον ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ὀπτασίαν καὶ τὸ βλέμμα
του κατέπιπε στενὸν καὶ τὸ συνεπίεζεν ὀδυνηρῶς ἡ μικρότης τὴν Ἑλλάδα
ἐπόθει νὰ ἴδῃ ἀναπηδῶσαν, ὡς ἄλλοτε, παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὴν Ὀλυμ-
πίαν καὶ τὴν ἐστόλιζε μὲ ὅλα τὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα ἀπεθησαύρισε εἰς τὰ
βάθη τῆς ψυχῆς του μὲ τὴν ἀλκιμον εὐρωστίαν τῶν ἀητήτων ἐφήβων, μὲ
τὸ κάλλος, τὸ κάλλος τὸ ἀφθιτον, τὸ ζωογονοῦν καὶ λαμπρῦνον σώματα
καὶ ψυχὰς, φύσιν καὶ θεούς μὲ τὰ μεγαλουργὰ ἰδανικά, τὰς αἰθερίας ἀνα-
τάσεις τοῦ πνεύματος τοῦ ψηλαφῶντος τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς νικητηρίους
παιῶνας τῶν θριάμβων καὶ ἔκοπτε κοτίνους, καὶ ἐπλεκε στεφάνους δάφνης
καὶ ἔδιδε τὴν ψυχὴν του εἰς τὰς φρισοῦσας πτέρυγας τῆς Νίκης. Καὶ μίαν
μαύρην ἡμέραν συνεσεύσθη, ἐκρημνίσθη ἐντὸς του τὸ πᾶν. Κ' ἐσκόρπισε τὸν
πόνον του ἐπάνω μου, καὶ ἔκλεισε διὰ παντὸς τοὺς ὀφθαλμούς μου μὲ τὴν
μεμβράναν τῶν βλεφάρων μου νὰ μὴ βλέπω πλέον, καὶ εἰς τὴν κατασυν-
τριβεῖσαν ψυχὴν μου μόνην δύναμιν ἀφῆκε τὴν δύναμιν τοῦ θρήνου... Καὶ
τώρα ἔχω τὴν πικρὰν τύχην τῶν ἀπατρίδων τὴν ὠραίαν μου γενέθλιον ἐπόρ-
θησεν ὁ Θάνατος, ἠρημώθη ἡ πάγκαλος χώρα, καὶ ἐντὸς τοῦ τάφου χαίνει
κενὸν ἓν κρανίον!...

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΗΣ ΠΑΠΙΑΣ

Ἡ καλωσύνη, εἴπ' ἢ γιαγιά, μονάχα ἢ καλωσύνη
 ὅλα σὸν κόσμο χάνονται, μόνη ἀπομένει ἐκείνη.
 Ἡ λεβεντιά κ' ἢ ἀρχοντιά, τὰ μεγαλεῖα, τὰ κάλλη
 ἔρχονται, φεύγουν καὶ περνοῦν ἀπὸ μίαν ὥρα ἔς ἄλλη,
 μὰ ἢ καλωσύνη, ἀνέγγικτη σὰν τῆς ἀγῆς τὸν κρίνο,
 σὰν τὸ διαμάντι εἶν' ἀφθαρτὴ καὶ λάμπει ὡσὰν ἐκείνο.

Στὰ λόγια τῆς μαζεύτηκαν προσεκτικὰ τὰ γγόνια—
 Ὡ χρόνια τῶν παραμυθιῶν, ἀθῶα, ὠραῖα χρόνια!—
 Ἐξω τὸ χιόνι ἀναγελᾷ τὴν ἀγρία ἀνεμοζάλη
 κ' ἐδῶ στὰ μισοσκότεινα, τριγύρω στὸ μαγκάλι,
 ποῦ κρύβει ἀνάγια χόβολη κ' ὄνειρατα ἀνασταίνει,
 ἄλλο ἀπ' τὰ γγόνια πρόσοχαρο τὰ χέρια του ζεσταίνει,
 ἄλλο μὲ στόμα ὀρθάνοικτο δείχνει τὴν προθυμίαν του,
 ἄλλο καθίζει στὴν προβιά ποῦνε στρωμένη κάτου,
 ἄλλο στανροποδίζοντας μαζεύεται παρέκει,
 ἄλλο στὸ πλάγι κάθεται κ' ἐν' ἄλλο ὀλόρδο στέκει,
 κ' ὅλα μαζῆ μὲ μὴ ψυχῆ, μ' ἕναν παλμὸ στὰ στήθη
 θεωροῦν στὰ μάτια τῆ γιαγιά ποῦ ἀρχίζει παραμῦθι...
 Ἡ ρόκα ξεκουράζεται σι' ἄσαρκο μέσα χέρι
 ὡς ποῦ ν' ἀρχίσῃ τὸ βαθὺ κ' ἀκούραστο νυκτέρι.

Ἦταν, τοὺς λέγει, μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρό, μιὰ χώρα
 πανώρια, μαρμαρόκτιστη, πλούσια, τρανὴ καλὴ ὥρα,
 σὰν τὴν Ἀθήνα, πειὸ καλὴ, πειὸ ὁμορφὴ κ' ἄλλη τόση,
 κ' εἶχε ἕνα γέρο βασιλιᾶ μὲ φρόνησι καὶ γνῶσι,
 κ' αὐτὸς ὁ γέρο-βασιλιάς, βλαστάρια του μονάχα,
 εἶχε δυὸ βασιλόπουλα, δυὸ γιουὺς νὰ ποῦμε τάχα.
 Ὁ πρῶτος, ἄγριος καὶ κακός, τὸν κόσμο ἐτυραννοῦσε,
 μηδὲ φτωχὸ σπλαχνίζονταν, μηδ' ἀρχοντα ἐψηφοῦσε.
 Ὁ δεύτερος εὐγενικός, γενναῖος ὅσο παίρνει,
 εἴξερε χάρες νὰ σκορπᾷ, χαρὰ παντοῦ νὰ φέρῃ,
 στὴν ἀρχοντιά ἀνοιχτόκαρδος, στὴ φτώχεια ἀνοιχτοχέρης...

Ὁ πρῶτος τοῦπε κάποτε: «Τὸν κόσμο δὲν τὸν ξέρεις
 εἶν' ἄκαρδος κ' εἶνε κακὸς κ' ὅλα κακὰ τὰ βλέπει,
 κ' ἂν θὲς νὰ μείνῃς ξακουστός κ' ἂν θὲς καὶ δόξα, πρέπει
 νὰ γείνῃς ἄκαρδος καὶ σὺ, σκληρὸς ὡσὰν κ' ἐμένα,
 κανένα νὰ μὴν ἀγαπᾷς, νὰ μὴν ψηφᾷς κανένα.
 Μονάχα ὁ φόβος κυβερνᾷ τὸν κόσμο καὶ τὰ πλήθη.»

Κ' ἐγύρισεν ὁ δεύτερος καὶ γελαστὰ ἀποκρίθη:
 «Ὁ κόσμος εἶν' ἀπαιτηλὸς κ' ὅσα τοῦ πῆς τοῦ πρόπονν
 κακὸ τὸν βλέπονν οἱ κακοί, καλὸ οἱ καλοὶ τὸν βλέπονν.
 Ὁ φόβος δὲν τὸν κυβερνᾷ, προσωρινὰ τὸν δένει
 εἶνε νὰ ποῦμε φυλακὴ μὲ φρόγανα κτισμένη
 κ' ἢ θύρα τῆς δίχως κλειδί συχνὰ κ' εὐκολ' ἀνοίγει
 κ' ὄρμᾳ μὲ βιά ὁ κατάδικος καὶ τὸ φρουρό του πνίγει.
 Τὸ χαλινάρι βάλει τὸν τῆς θεϊκῆς ἀγάπης,
 γείνου πατέρας βασιλιάς κ' ὄχι σκληρὸς σαιράτης!...»

Νὰ μὴ σᾶς τὰ πολυλογῶ, ὅσοι ἀπῶνα χρόνο
 πέθαν' ὁ γέρο-βασιλιάς κ' ἀνέβηκε στὸ θρόνο
 ὁ γιὸς του, ὁ πρῶτος ὁ κακός. Τρόμος παντοῦ καὶ φρίκη!
 Βασίλευε μὲ τὸ σπαθὶ βγαλμένο ἀπὸ τὴ θήκη...
 Ἡ φυλακὴς ἐγέμισαν τὸ ψέμμα, ἢ ἀδικία,
 ἢ ἀτιμία κ' ἢ κλειψιά, ἢ ἀπάτη, ἢ κολακεία,
 κάθε κακὸ ποῦ βρέθηκε μὲσ' τὴν κακὴ τὴν ὥρα
 δεκάτιζε κ' ἐθέρριζε τὴ μάσχη ἐκείνη χώρα
 ὡσότου τὰ παράπονα τοῦ κόσμου μίαν ἡμέρα
 ἐφθασαν ἔς ἀγανάκτησι κ' ἐκείνη σὲ φοβέρα,
 πῶς ἂν αὐτὸς ὁ βασιλιάς δὲν θὲ ν' ἀλλάξῃ δρόμο,
 νὰ κυβερνᾷ τὴ χώρα του μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ νόμο,
 ἢ χώρα εὐθὺς θὰ σηκωθῆ καὶ θὰ τὸν ξεθρονίσῃ,
 νὰ φέρῃ τὸ μικρότερο γιὰ νὰ τὴν κυβερνήσῃ.

Σὰν τᾶκουσεν ὁ βασιλιάς τὸν ἀδερφό του κράζει
 κ' ἄδικα καὶ παράνομα μονάχος τὸν δικάζει,

τὸν βοῆκε φταίστη κ' ἔνοχο, κ' ἔτσι μὲ λίγα λόγια
τὸν ἔκλεισε τοῦ παλατιοῦ τὰ σκοτεινὰ κατώγεια
τὶς μέρες καὶ τὶς νύκτες του μὲ πίκρα νὰ περνᾷ.

Μὰ τ' ἄδικο δὲν ζῆ πολὺ καὶ δὲν πολυχρονᾷει...
Κάποιος μεγάλος βασιλιάς, ἀπ' ἄλλη πολιτεία,
κάκισσε δίχως ἀφορμὴ, δίχως καμμιάν αἰτία
καὶ πέρνει τὰ φουσατὰ του καὶ ξεκινᾷ καὶ μπαίνει
στὴ χώρα τὴν πολὺπαθὴ, κακοκυβερνημένη
καὶ σὲ μιὰ μάχῃ μοναχὰ νικᾷ καὶ δεκατίζει,
καὶ πιάνει καὶ τὸ βασιλιᾷ καὶ σκλάβο τὸν ὀρίζει.

— Τὸν ἀδερφό του; ἐρώτησαν τὰ γρόνια μ' ἓνα στόμα.

— Τώρα θὰ δῆτε τί ἔγεινε, δὲν τέλειωσεν ἀκόμα...
Ὅταν ἡ μάχῃ ἀπόσωσε κ' εἰρήνευε τ' ἀσκέρι,
ἔστειλε τότε ὁ νικητὴς τὴν κόρη του νὰ φέρῃ
μ' ἄλογα χρυσοσέλλωτα καὶ μὲ χιλιάδες ἄτια
νὰ δῆ τὰ μαρμαρόκτιστα, νὰ δῆ τὰ νέα παλάτια.

Ἔρχετ' ἐκεῖνη βιαστικὰ καὶ δείχνει τὴ χαρὰ της
σὲ κάθε τι πολὺτιμο ποῦ βλέπει ὀλόγυρά της,
μὰ στὰν σὺ τὸ τέλος ἔφθασε καὶ στὰ κατώγεια ἐκεῖνα
ποῦ ὁ ἀδερφός τοῦ βασιλιᾷ κλεισμένος ἓνα μῆνα
σέπεται μὲσ' στὰ σκοτεινὰ ἔς ἄδικη καταδίκη,
ἔνοιωσε πόνος στὴν καρδιά καὶ στὴν ψυχὴ της φοβικὴ,
καί, δίχως νὰ τὸ στοχαστῆ, δίχως νὰ ξέρῃ τί ἔχει,
στὸ βασιλιᾷ πατέρα της ἀλαφιασμένη τρέχει
καὶ κλαίει, καὶ κλαίει γονατιστὴ μὲ τὸν κρυφὸ της πόθο...
Ἐκεῖνος χαμογέλασε:

— Σήκω, τῆς λέει, σὲ νοιώθω...

Ἐφερε τὸν καλὸ ἀδερφὸν ἀπ' τὰ βαθεῖα κατώγεια
καὶ τοῦπε δίχως πρόφασες, δίχως μεγάλα λόγια:
«Ἐσὺ μοῦ φαίνεσαι καλὸς κ' ἀδικημένος· τώρα
σοῦ πρέπει νᾶσαι βασιλιάς, νὰ κυβερνᾷς τὴ χώρα...
Ἡ κόρη μου δ' ἀγάπησε, γυναῖκα σοῦ τὴν δίνω!»
Κ' ἐγέννηκεν ὁ γάμος των τὸ ἴδιο βράδυ ἐκεῖνο
μ' ἄρρανα καὶ μὲ τούμπανα καὶ μὲ χαρὰ μεγάλη,
καὶ τὸν κακὸ τὸ βασιλιᾷ τὸν ξαναφέραν πάλι
μαζῆ μὲ δούλους νὰ κερνᾷ τ' ἀσκέρι στὴ χαρὰ των...

Κ' ἐκεῖνοι ἐπέρασαν καλὰ κ' ἐμεῖς καλλίτερά των.

Ο ΓΥΖΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ :

Ο Γύζης ἐγεννήθη τὴν 1 Μαρτίου 1842 εἰς τὴν Τήνον. Ἀπὸ τοῦ ἐνάτου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνεῖον, ἐν ἡλικίᾳ δὲ εἰκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν ἐστάλη ὡς ὑπότροφος εἰς Μόναχον πρὸς ἐξακολουθήσιν τῶν σπουδῶν του. Εἰς τὸ Μόναχον εἰργάσθη ἕξ ἔτη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, τὰ δὲ δύο τελευταῖα ἔτη ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Πιλότυ, ὅστις μεγάλως ἐτίμα τὸν Γύζην ὄχι μόνον διὰ τὴν ὑπέροχον αὐτοῦ καλλιτεχνικὴν ἰδιοφυίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἐξαιρετικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα. Ἐθεώρει δὲ αὐτὸν ὡς ἓνα τῶν διαπρεπεστέρων ἐκ τῶν νεωτέρων ζωγράφων καὶ τὸν ἠγάπα ὡς προσφιλέστατον φίλον.

Μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἐκ τῆς Ἀκαδημίας ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας πρὸς τοὺς γονεῖς του, ἔπειτα δὲ ἐπεχείρησε ταξιδίον σπουδῆς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, μεθ' ὃ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας. Μολονότι αἱ παιδικαὶ ἐντυπώσεις τῶν ἡλιολούστων καὶ παραλιοστολιστῶν τοπιῶν τοῦ Αἰγαίου οὐδέποτε ἐξηφανίσθησαν ἀπὸ τὴν μνήμην του, νέαν δρόσον καὶ ζωὴν προσέλαβον ἐτε τὴν εὐλογητὴν χώραν εἶδε καὶ πάλιν τὸ ὄξυθὲν τοῦ καλλιτέχνου βλέμμα. Ἡ ζωηρότης τοῦ χρωματισμοῦ τῶν μετὰ ταῦτα εἰκόνων του, ὡς καὶ πλείστα θέματα αὐτῶν, ὀφείλονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ταξίδια ταῦτα.

Μετὰ τρία ἔτη ἐπανῆλθεν ὁ Γύζης εἰς Ἀθήνας καὶ ἔλαβε σύζυγον τὴν Ἀρτεμιν Νάζου, μεθ' ἧς ἰδρυσεν εὐδαίμονα οἶκον ἐν Μονάχῳ.

Ἀπὸ τοῦ 1880 ὁ Γύζης ἦτο ἐπίτιμον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου, ἀπὸ δὲ τὸ 1882 διωρίσθη τακτικὸς καθηγητὴς αὐτῆς.

Ὁ Γύζης ἀνήκει εἰς τοὺς καλλιτέχνους, οἵτινες δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ καταταχθῶν εἰς μίαν τῶν παραδεδομένων κλάσεων ἢ σχολῶν. Ἐκ τῶν ἔργων του—πλὴν ὀλίγων ἐξαιρετικῶν προσωπογραφιῶν καὶ ιστορικῶν πινάκων—ἠδύνατό τις νὰ παραδεχθῆ ὡς κύριον αὐτοῦ εἶδος τὴν βωπογραφίαν, διότι εἰς αὐτὴν ἀνήκουν τινὲς ἀπὸ τὰς καλλίστας εἰκόνας του. Ἀλλὰ τὴν μεγίστην αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἰδιοφυίαν ἀναπτύσσει εἰς ἄλλα ἀντικείμενα. Δὲν τολμῶ τὸ εἶδος τοῦτο νὰ χαρακτηρίσω μὲ τὴν παραδεδομένην ἔκφρασιν, ἀλληγορία. Εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἀναπαράστασιν τοῦ βίου κατὰ τὰς

γενικωτάτας αὐτοῦ ἐκδηλώσεις ἐπιτυγχάνει μετ' ἰδιαζούσης ἐπιτυχίας ἢ δύναμιν τοῦ Γύζη καὶ εἰς αὐτὴν ἐκδηλοῦται ἐλευθερώτερον τὸ δημιουργικὸν αὐτοῦ πνεῦμα.

Ἡ Ἐαρινὴ Συμφωνία του ἐπροξένησε μεγάλην ἐντύπωσιν, ἐξήγειρε δὲ τὸν θαυμασμὸν τῶν καλλιτεχνῶν καὶ εἶνε ἐν ἀπὸ τάξιολογώτατα καὶ βαθύτατα ἔργα του.

Ἀπὸ τὴν ὑγρὰν γῆν φύονται τὰ πρῶτα δῶρα τῆς Ἀνοιξέως. Ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καταχέονται ρεύματα θερμότητος καὶ φωτός. Οὐρανὸς καὶ Γῆ φαίνονται ὡς νὰ ἐφάπτονται ἀλλήλων διὰ νὰ παραγάγουν τὴν νέαν ζωὴν. Ἀπὸ ἐλαφρὸν νέφος ἵπτανται πτερωταὶ μορφαὶ καὶ, ἄδουσαι καὶ μουσουροῦσαι, γεμίζουν τὸν ἀέρα μὲ δροσώδη πνοὴν καὶ ἐναρμόνιον φθόγγον. Κόραι, μῶναι ἢ κατὰ ζεύγη, περιορχοῦνται ἐλαφρόποδες, παιδιὰ συνωθοῦνται καθ' ὀμίλους, ἀγαλλιῶντα καὶ εὐκίνητα, κατὰ τὸ ἥμισυ ἀκόμη κεκαλυμμένα ὑπὸ νεφυδρίου ἀτμοῦ, πρὸς τὴν γόνιμον γῆν. Ὁ οὐρανὸς κρύπτει ἀκόμη ὑπὸ ἀορίστους γραμμάς καὶ χρώματα τὴν ὑποδηλουμένην ζωὴν. Ἡ φύσις ἀπαλλαχθεῖσα ἀπὸ τὰ παγερά δεσμὰ φαίνεται θέλουσα νὰναλάβῃ τὴν ἀκατάσχετον σφοδρότητα τῆς ἀρχεγόνου δημιουργικῆς τῆς ὀρμῆς. Ἀλλὰ τὴν συνέχουν φίλοι καὶ ἥπιοι νόμοι. Ἡ Μουσικὴ διὰ τῶν Ἀρμονιῶν καὶ τῶν Ρυθμῶν ἐπιφέρει τάξιν εἰς τὴν πολυκίνητον ἐκείνην ἀναστάτωσιν. Φλογερά χρώματα ἐπὶ φωτεινοῦ ἐδάφους, χαρίεσαι γραμμαὶ καὶ μαγευτικὴ συμφωνία τῶν εὐρύθμως κινουμένων μορφῶν καὶ συμπλεγμάτων, εἶνε τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ὁ καλλιτέχνης ἐκφράζει γραφικῶς τὴν ἠπίως δοκιμασθεῖσαν ὑπερβολικὴν δύναμιν τῆς ιδέας του. Σπανίως καταρτίθη διὰ τῆς ζωγραφικῆς ἐντύπωσης τόσον συγγενῆς πρὸς τὴν ἐκ τῆς μουσικῆς παραγομένην. Νομίζομεν ὅτι ἀκούομεν τόνους ἀρπας καὶ λύρας καὶ ἄσμα-νεαρῶν φωνῶν, καὶ κατὰ φαντασίαν μεταφέρομεν τὴν εἰκόνα εἰς χῶρον, εἰς τὸν ὅποιον φιλικὸς ὄμιλος συνῆλθε πρὸς κοινὴν ἀπόλαυσιν μουσικῆς τοῦ Μπετόβεν.

Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήκουν καὶ πολλὰ ἄλλα εἰκόνες καὶ σχεδιάσματα τοῦ Γύζη, εἰς τὰ ὅποια ὁ καλλιτέχνης ἐκφράζει βαθέως γενικὰς καὶ αἰωνίους ιδέας τῆς ζωῆς.

Πολλοί προσπαθούν διά τῆς τέχνης των νὰ διερμηνεύσουν ὑψηλὰς ἰδέας· ἀλλὰ δὲν τὸ κατορθώνουν ὅλοι. Ὁ Γύζης ἔχει τὸ μέγα τοῦτο δῶρον. Τὸ ἐλεύθερον πνεῦμά του μὴ πλανώμενον ἀπὸ τὰς λογομαχίας τοῦ πλήθους, ἀψηφοῦν τὰς προλήψεις τῶν σχολῶν καὶ τοῦ συρμοῦ, ἐπιζητεῖ τὸ καλὸν ἐκεῖ ὅπου τὸ ἔζητουν οἱ πρόγονοί του Ἕλληνες καὶ ὅπου μόνον ἡ ἀκραϊφνὴς τέχνη εὐρίσκειται. Μακρὰν τοῦ ψεύδους τοῦ κατὰ συνθήκην καλοῦ καὶ τῶν ἀχαλινώτων βαρβάρων πασσαλειμμάτων ἐγκλείει εἰς μορφὴν χαρίεσσαν ἰδέας ὑψηλὰς. Εἰς τινὰς ἰδέας του εὐρίσκομεν στενὴν συγγένειαν πρὸς τοὺς ἀρχαίους, ἡ δὲ φλογερὰ ἀντίληψίς του ζωογονεῖ ἐκ νέου καὶ φωτίζει μέρος λησμονηθέντος σχεδὸν κόσμου τέχνης καὶ ἰδεῶν.

Ὁ Γύζης δὲν ἐπαναλαμβάνει ἑαυτὸν. Καὶ αὐτὴ ἡ σοβαρὰ γυναικεία μορφή, ἣτις συχνὰ ἐμφανίζεται ὡς Ἀλληγορία, οὐδέποτε εἶνε ἡ αὐτή, ἀλλ' εἰς ἐκάστην εἰκόνα διαπλάττεται ἐκάστοτε ἄλλως κατὰ τὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν συμβολίζει. Καὶ ὅτε μὲν φαίνεται ὡς μετὰ βαρυθύμων διαλογισμῶν ἀνασκοποῦσα τὸ παρελθόν, ὅτε δὲ ὡς θριαμβευτικὸς προάγγελος μεγάλων καὶ αἰωνίων ἰδεῶν.

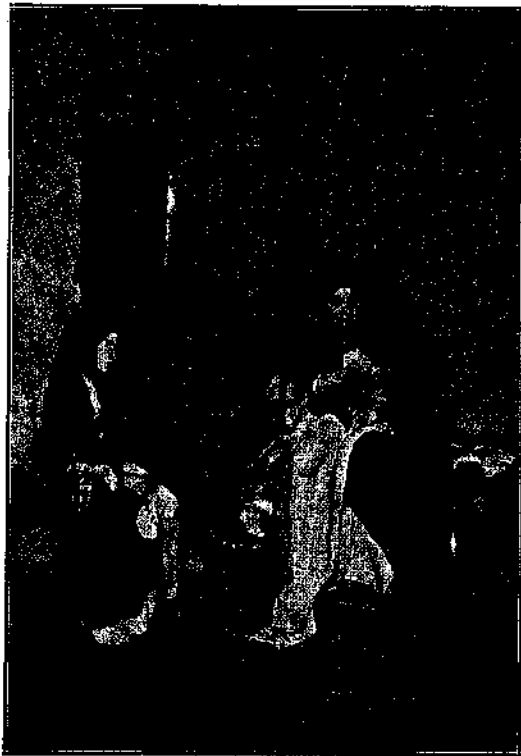
Διὰ μέσου τῆς σοβαρότητος τοῦ φιλοσοφοῦντος ζωγράφου διαλάμπει γλυκὺ μεϊδιάμα. Τὸ δὲ μεϊδιάμα τοῦτο μᾶς μεταφέρει εἰς τὸν φαιδρότερον καὶ προσιτώτερον κόσμον τῆς βωπογραφίας. Καὶ ἐδῶ ὁ Γύζης ἀποφεύγει τὸ τετριμμένον. Ἡ ποίησίς του μᾶς ὀδηγεῖ διὰ μέσου τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πόνου τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς εὐθυμίας τῆς συναναστροφῆς μέχρι τῆς πολιτικῆς συγκινήσεως. Τὸ βάρος τοῦ χρόνου, τὸ καταθλιβόν, καὶ τὸ εὐκίνητον αἷμα τῆς νεότητος, τὸ μυστι-

κὸν ἐλπιζούσης ἀγάπης καὶ ἡ σιωπηλὴ ἀπελπίσια τοῦ σπαραγμοῦ τῆς, ὅλη ἡ εὐμετάβλητος καὶ ποικίλη ἐνέργεια τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς ζωηρότερας ἀγαλλιάσεως τῆς εὐτυχίας τῆς μέχρι τῆς συντριβούσης λύπης διὰ τὴν ἀπώλειάν τῆς, ὅλα ἐξελίσσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας ἐν ποικίλαις μορφαῖς, ὅτε μὲν διὰ φωτεινοτέρων, ὅτε δὲ διὰ σκοτεινοτέρων χρωμάτων καὶ φωτοσκιάσεων. Ἡ βωπογραφία τοῦ Γύζη στηρίζεται ἐπὶ ἀμέσου ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς.

Ὁ Γύζης διαπρέπει εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ἰσχυρῶν ἀντιθέσεων καὶ εἰς τὴν λύσιν φαινομενικῶν ἀντιφάσεων. Διὰ τοῦ γέροντος, ὅστις κοιμᾶται ἡσύχως εἰς τὸ κάθισμα, ἐν ᾧ τὸ βαροῖδι τοῦ ὠρολογίου ἐπεσεν εἰς τοὺς ὤμους του καὶ ἐστάθη τὸ ὠρολόγιον τοῦ τοίχου, ὁ καλλιτέχνης ὑποδηλοῖ τὸ παροδικὸν τῆς ζωῆς καὶ συμβολίζει τὴν προσέγγισιν τοῦ θανάτου. Ἄλλοτε παριστάνει τὸν γηραιὸν πάππον περικόπτοντα μὲ ἀνηλεῆ ψαλίδα τοὺς χρυσοῦς καὶ ἀθροῦς βοστρύχους τοῦ ἐγγόνου του, ἐν ᾧ δὲ ὁ μικρὸς ὑποφέρει μὲ ὑπομονὴν

τὸ ψαλίδισμα, ἀπαλὸν μεϊδιάμα φωτίζει τὴν ρυτιδωμένην μορφήν τοῦ γέροντος, ὡς νὰ ἐσυλλογίζετο ὁ πολὺς πάππος, βλέπων τὴν ἀγαπητὴν βοστρυχώδη κεφαλὴν, τὴν ἰδικὴν του νεότητα, τὰ περασμένα ἀμέριμνα χρόνια.

Βαθυτάτην ἐντύπωσιν προξενεῖ τὸ Τάμμα. Κόρη ἀρρωστη ἀπὸ ἀγάπην, συνοδευομένη ἀπὸ τὴν περίλυπον καὶ ἀνήσυχον μητέρα τῆς, πηγαίνει νὰ ἐκτελέσῃ τὸ πρὸς τὴν θαυματουργὸν Παναγίαν τάμμα, ν' ἀναρτήσῃ πρὸ τῆς εἰκόνης τῆς χρυστῆς καρδίας. Τρὶς ἐπεξεργάσθη ὁ καλλιτέχνης τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἐκάστοτε διαφόρως. Ἐν ᾧ εἰς τὰς δύο προηγουμένας εἰκόνας ἡ ὠχρὰ καὶ

Ἡ Ψυχομάννα.

Χαρτομάντις.

κλονουμένη κόρη ἐλπίζει ἀκόμη ν' ἀναρρώσῃ, ἡ ἐρωτευμένη τῆς τρίτης εἰκόνης κατέπεσεν ἀδύνατος νὰ προχωρήσῃ καὶ εἶνε φανερόν ὅτι δὲν θὰ δυναθῇ ν' ἀναβῇ εἰς τὸ παρεκκλήσιον. Μὲ δύναμιν ἐξεφράσθη ἐδῶ ὁ πόνος τῆς ἀγάπης. Ἡ δὲ μελαγχολία τοῦ τοπίου ἀποτελεῖ θλιβεράν συμφωνίαν πρὸς τὴν ὀδύνην τῆς καρδίας. Εἰς τὰ βαλλίσματα τοῦ Γκαίτε ὁ στίχος δὲν εἶνε ἰσχυρότερος, εἰς τὰ ἄσματα τοῦ Σοῦμαν ὁ τόπος δὲν εἶνε ἐκφραστικώτερος τῶν χρωμάτων καὶ τοῦ φωτὸς μὲ τὰ ὅποια ἀπεικόνισεν ἐδῶ ὁ ζωγράφος τὰς ψυχὰς.

Ἡ ἰδέα εἶνε ἀχώριστος ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεώς τῆς· διὰ τοῦτο ἡ ἀξία ἐνὸς καλλιτέχνου δὲν δύναται νὰ κριθῇ μόνον ἀπὸ τὴν ἐμπνευσίν του· διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν του ἡ τεχντροπία του ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχουν καὶ αἱ ἰδέαι του.

Περὶ τῆς τεχντροπίας ἐνὸς ζωγράφου διὰ λέξεων δὲν ἔμπορεῖ τις βεβαίως νὰ ἐκφράσῃ πολλά. Ἐν βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἔργου του, καὶ σπουδῇ ἀκόμη ἂν εἶνε καὶ ταχὺ σκαρίφημα, ὀδηγεῖ βαθύτερον εἰς τὴν τέχνην του τῆς περιγραφῆς ἢ τῶν ἐξηγήσεων ἐνὸς ἄλλου. Τοῦτο μόνον δὲν πρέπει νὰ παραλίπωμεν. Ὅπως ἡ τεχντροπία παντὸς ἀληθοῦς καλλιτέχνου πρὸ παντὸς καθορίζεται ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ σχέσεως πρὸς τὴν φύσιν, οὕτως ἡ ἀριστοτεχνικὴ τεχνο-

τροπία τοῦ Γύζη εἶνε ἀποτέλεσμα ἐκτάκτως βαθείας μελέτης τῆς φύσεως.

Ἡ καλαισθησία τοῦ Γύζη, ἣτις ἐξηυγενίσθη διὰ τῆς μελέτης τῶν ἀρίστων προτύπων καὶ ἐτελειοποιήθη δι' ἀκαταπονήτου ἀσκήσεως, ἐπροφύλαττεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν μηχανικὴν ἀπομίμησιν τοῦ καθ' ἑκάστην προσπίπτοντος εἰς τὰς αἰσθήσεις. Ἐκ τῶν σπουδῶν καὶ τῶν σκαριφημάτων του βλέπομεν ὅτι μόνον ἐκλεκτὰ πράγματα ἤρρεσκετο νὰ σημειώσῃ. Μόνον τὸ τεχνικῶς ἰδιοφυές, τὸ ἐκφράζον ἀτομικότητα, δεσμεύει τὸ βλέμμα τοῦ ἀληθοῦς καλλιτέχνου καὶ θεωρεῖται ὑπ' αὐτοῦ ἄξιον ἀπεικονίσεως. Καὶ εἰς τὰ ἀπλούστατα σκαριφήματα τοῦ Γύζη καταφαίνεται ἐναργῶς ἡ εὐγενὴς αὐτῆς ὕψις τῆς Τέχνης. Πανταχοῦ εὐρίσκομεν ζῶν καὶ ἰδέας, παντοῦ αἰσθανόμεθα ὑψηλότερόν τινα σκοπὸν καὶ παλλομένην ἀντίληψιν.

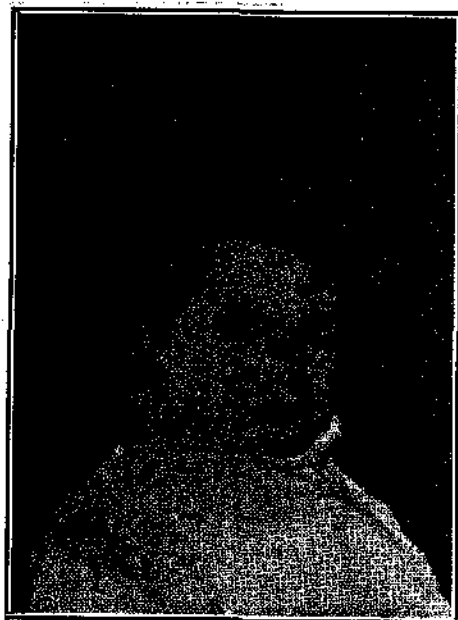
Μολονότι τὴν τέχνην τοῦ καλλιτέχνου μόνον εἰς εἰκόνα ἀποπερατωθεῖσαν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ἐν τούτοις τὰ σκαριφήματα αὐτοῦ ἀποκαλύπτουν εἰς τὸ ἠσκημένον βλέμμα μερικὰ μυστικά τῆς τέχνης του.

Εἰς τὴν ἐντελῆ εἰκόνα τὴν προσοχὴν τοῦ θεατοῦ ἐλκύει πρὸ παντὸς ἡ ἀπεικονιζομένη ἰδέα, κατὰ τὸν τρόπον βεβαίως τὸν ὁποῖον θέλει ὁ καλλιτέχνης, ὥστε δὲν εἶνε δυνατόν νὰ παρακο-

λουθήση κανείς τὸν καλλιτέχνην διὰ τῶν ἐλικοειδῶν δρόμων τῆς τεχνοτροπίας του μέχρι τῆς πηγῆς τῆς ἐμπνεύσεώς του, τῆς φύσεως. Ὅστις ὁμῶς διὰ τῆς μελέτης τῶν προσχεδιασμάτων διέτρεξε τὸν δρόμον τοῦτον ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν αὐτοῦ τοῦ καλλιτέχνου, δύναται νὰ ἐπανῆλθῃ εἰς τὸ πλήρες ἔργον τὴν φύσιν ὡς ἐν κατόπτρῳ, ἐξωραϊσμένην καὶ φωτισμένην ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ καλλιτέχνου.

Ἐτι περισσότερο ἡ ἀμεσὸς σχέσις τοῦ καλλιτέχνου πρὸς τὴν φύσιν καταφαίνεται εἰς τὰ ἐπιτραπέζια, τὰς εἰκόνας τῆς νεκρᾶς φύσεως. Εἰς τὰ τοιαῦτα ἔργα λείπει συνήθως πᾶσα σχέσις πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Δέσμη ῥόδων ἢ διάταξις μαγειρικῶν σκευῶν τί δύναται νὰ μᾶς εἰπὼν περὶ τῶν ἐνδιαφερόντων τὸν ἀνθρώπον ζητημάτων τῆς ζωῆς; Καὶ ἐν τούτοις! Πόσον ἔκτακτον καλλιτεχνικὸν θέλημα εἴμπορεῖ νὰ παραγάγῃ μία καλὴ τοιαύτη ζωγραφία! Ὁ Γύζης διαπρέπει εἰς τὴν τέχνην ταύτην. Ἀξιθαύμαστος εἶνε ἰδίως ἡ ἀβρότης τῆς ἐκλογῆς τῶν θεμάτων, ἡ τεχνικωτάτη σύνθεσις τοῦ κατ' ἐξοχὴν χαρίεντος καὶ αἰ εὐστοχοὶ ἀντιθέσεις εἰς τὰ χρώματα καὶ εἰς τὰς μορφάς. Ἡ τόλμη τοῦ καλλιτέχνου εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν τεχνικῶν του μέσων εὐρίσκει ἐδῶ περισσοτέραν ἐλευθερίαν, διότι ὑποχωρεῖ ἐνταῦθα ἢ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς σκέψις. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀριθμῶν πολλοὺς καὶ μεγάλους θριαμβοὺς ὁ Γύζης.

Καὶ εἰς τὰ σκαριφήματα καὶ εἰς τὰς ἐντελεῖς εἰκόνας, ἀξία θαυμασμοῦ εἶνε ἡ ἔκτακτος λεπτότης τοῦ αἰσθηματός του ὡς πρὸς τὴν μορφήν. Αἱ μεγάλαὶ ἀναλογίαι τῶν ἀντικειμένων τηροῦνται πάντοτε μετ' ἐπιτυχίας. Ἡ τάσις τοῦ καλλιτέχνου νὰ ἐντείνῃ τὰς ἀναλογίας τοῦ μήκους ἐν σχέσει πρὸς τὰς τοῦ πλάτους καὶ βάθους δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς πλημμυρῆ ὀπτικήν ἀντίληψιν, ἀλλ' εἰς τὸ ὅτι ἡ Τέχνη του ἐν γένει εἶνε ἐστραμμένη πρὸς τὸ ὑψηλόν, ἐν τῇ ἀλληγορίᾳ μάλιστα εἰς τὸ ὑπερφυσικόν.

Κεφαλή (σκαριφήμα).

Ἄλλοι ζωγράφοι περιπίπτουν εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ ἰχνογραφοῦν μὲ τὰ χρώματα ἀντὶ νὰ ζωγραφοῦν δι' αὐτῶν. Ἄλλ' ὁ Γύζης ἠδύνατο νὰ καυχῆθῃ ὅτι ἄφινε νὰ κυριαρχῇ τὸ χρῶμα χωρὶς νὰ περιπίπτῃ εἰς ἀτονίαν. Τὸ βλέμμα του τὸ ἀσκηθὲν εἰς τὰ θαύματα τῶν χρωμάτων τῆς Ἀνατολῆς εἶχε τόσον προσοικειωθῇ τὴν μαγικὴν δύναμιν τοῦ μεγίστου τούτου μέσου τῆς ζωγραφικῆς, ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποτιμῆσῃ τὴν ἀξίαν του. Καὶ τὸ σπάνιον ἐκεῖνο δῶρον, τὸ ὁποῖον εἶχε ὡς πρὸς τὸ αἰσθημα τῆς μορφῆς, ἀναφαίνεται καὶ ἐδῶ. Εἰς τὰς ἀντιθέσεις καὶ τοὺς συνδυασμοὺς τῶν χρωμάτων, εἰς τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν πρὸς ἔκφρασιν ὀρισμένων συναισθημάτων, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀπλὴν καὶ ἀπείρωσ ἀβρὰν χρῆσιν τῶν μεταπτώσεων τῶν χρωμάτων ἤτο εἰς τῶν ἀρίστων συγχρόνων ζωγράφων.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΦΙΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Ο ΓΥΖΗΣ

ΩΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΩΣ ΕΛΛΗΝ :

Η Φύσις, ἡ ὁποία μὲ τὴν ἀνεξάντλητον ἀγάπην καὶ τὴν ἀφθαστον στοργὴν μητρὸς πονετικῆς πλάττει τὰ ἐξαιρετικὰ πλάσματά της, καὶ μὲ περισσὴν λατρίαν γαλουχεῖ ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῶν ἀστερευτῶν πηγῶν τοῦ κόλπου της, ἐνεστάλαξεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Γύζη μαζὴ μὲ τὸ ὑπέροχον χάρισμα τῆς Τέχνης καὶ τὰ ζηλευτὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα ἀναδεικνύουν τὸν τέλειον ἀνθρώπον, τὸν φιλόπατρι ἀνδρα, τὸν ποθεινὸν σύζυγον, τὸν λατρευτὸν πατέρα, τὸν πολυφιλητὸν ἀδελφόν, τὸν γλυκὺν φίλον, τὸν ἀληθινὸν διδάσκαλον.

Τὴν εἰκόνα αὐτὴν ἀκόπως καὶ μὲ διαύγειαν βλέπει τις εἴτε ἀναλύων τὸν ἰδιωτικὸν βίον τοῦ καλλιτέχνου, τὸν ἤμερον καὶ σιγηλὸν ὡσὰν ρυακίον, σιγηλὰ κυλινδουῦντος διαμέσου ὀμαλοῦ κάμπου τὸ ἀρρυτιδωτὸν νᾶμά του, εἴτε ἀναγινώσκων τὰς ἐπιστολάς τὰς ὁποίας ἐστελλεν ἀπὸ τὴν ξένην πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ φίλους.

Αἱ ἐπιστολαὶ του πρὸ πάντων, βγαλμέναι ἀπὸ τὸ ἔσχεισμα τῆς καρδιάς, γραμμέναι μὲ τὴν θέλγουσαν ἀτημελησίαν τῆς εἰλικρινείας, διὰ χειρὸς ἐξοικειωμένης μὲ τὸν χρωστήρα μᾶλλον παρὰ μὲ τὸν κάλαμον, ἐγκλείουν ἀκτίνας πνεύματος ὑπερτέρου καὶ θαλπωρὴν ἀγάπης τρυφεράς, καὶ παρουσιάζουν πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ ἀναγνώστου φωτεινοτάτην ἀσυγκρίτως ψυχὴν ποιητοῦ - καλλιτέχνου καὶ φιλοσόφου - καλλιτέχνου. Εἶνε ὡσὰν γλαυκὸς καθρέπτης λίμνης λησμονημένης ἀπὸ ἀνεμῶν ἢ ἀκάτιον, κατοπτρίζουσης μὲ ἀνεπιτήδευτον ἀληθειαν τὰς σκέψεις του ὄλας καὶ τοὺς πόθους καὶ τοὺς πόνους καὶ τὰς ἐλπίδας — ὦ! τὰς ἐλπίδας, τῶν ὁποίων τὰ ἀκούραστα πτερά τὸν συνᾶδουσιν ἕως τὴν ἐσχάτην πνοήν.

Ἡ καρδιά τοῦ καλλιτέχνου, πλασμένη ὄλη ἀπὸ τὸν ἀτίμητον χοῦν τῆς ἀγάπης καὶ κρατούσα παντοτεινὰ ἀσβεστον μέσα της τὸ ἱερὸν πῦρ τῆς ἐστίας, διέχυσεν εἰς τὰς ἐπιστολάς αὐτὰς μύρα ἀπαύστου γλυκύτητος καὶ ἀνεξάντλη-

του καλωσύνης καὶ ὑπεράνω ὄλων ἡμερίαν ἀγάστην καὶ γόησσαν, τὴν ἡμερίαν τοῦ δικαίου.

Ποῖα ποίησις ἀφελείας καὶ στοργῆς πρὸς τὰ ποθητὰ του πρόσωπα καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους, μακρὰν τῶν ὁποίων μία καλὴ καὶ μία κακὴ Μοῖρα τὸν ἔστειλαν νὰ ζῆσῃ, μίαν συννεφιασμένην αὐγὴν Σεπτεμβρίου, διαχέεται εἰς τὰς ἀπλὰς αὐτὰς γραμμάς :

«Διὰ τὸ νέον ἔτος σοῦ εὐχομαι ὅ,τι καλὸν εἴμπορεῖς νὰ φαντασθῆς καὶ ὡς μποναμᾶ σοῦ προσφέρω μίαν θεσοῦλα εἰς τὴν καρδιά μου, ἐλπίζων, ὅτι θὰ τὴν ὑποφέρῃς εὐχαρίστως, διότι ἐκεῖ θὰ εὐρῆς καὶ ἄλλους συγγενεῖς σου καὶ φίλους σου. Θὰ εὐρῆς καὶ ξένους ἀλλ' ἐκλεκτοὺς ἀνθρώπους, θὰ εὐρῆς καλλιτέχνας καὶ ποιητάς, ἐπισημονας καὶ ἐργάτας τοῦ καλοῦ, θὰ εὐρῆς καὶ ἀπὸ ἐκείνους οἵτινες θὰ ἐγίνοντο ἀλλὰ δὲν ἠθέλησεν ἡ τύχη νὰ γίνου, δηλαδὴ τοὺς σπόρους ἐκείνους, οἵτινες ἔπεσαν ἐπὶ πετρώδους ἐδάφους. Ἡ ψυχὴ μου συμπαθεῖ πρὸς τὰ τοιαῦτα ὄντα, διότι ἐκ πείρας ἠμπορῶ νὰ εἶπω, ὅτι ἀγγέλου φύσημα μὲ ἔσπρωξε καὶ μὲ ἔρριψεν εἰς γῆν καρποφόρον».

Ἡ ἰδέα τῆς Πατρίδος καὶ ὁ πόθος τοῦ μεγάλου της, ὡσὰν μαγικὴ δύναμις τὸν εἴλκυε καὶ ἐφέρετο πρὸς τὴν Ἑλλάδα του μὲ τοῦ νοῦ τὰ πτερά. Καὶ τόσων ἐτῶν βίος μέσα εἰς μεγαλοπόλιν, ὡσὰν τὸ Μόναχον, βίος δόξης καὶ τιμῆς, δὲν ἴσχυσε νὰ τὸν μεταβάλλῃ. Ἡ πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπη του ἦτο νέα πάντοτε καὶ πάντοτε ἀκμαία ἢ λαχτάρα του πρὸς τὸ χῶμα, τὸ ὁποῖον ἐδέχθη τὰ πρῶτά του βήματα.

Τοῦ ἐσπάρασσε τὰ στήθη τὸ ἄλγος κατὰ τὰς πικράς καὶ κατηραμένες ἡμέρας τοῦ 1897. Καὶ μ' ἐπικὴν ἀληθινὰ γλῶσσαν ἔγραφε πρὸς τινὰ τῶν οἰκείων του :

«Τόμους ὀλοκλήρους ἔπρεπε νὰ σοῦ γράψω ὅπως σοῦ ἐκφράσω τὰ σημερινὰ μου αἰσθήματα. Ἐννοεῖς τί αἰσθάνομαι καὶ πόσον ψυχικῶς ἀγωνιῶ διὰ τὴν πολυαγαπημένην μου ὠραιότατην

και ενδοξοτάτην Πατρίδα μου Ελλάδα και πόσον εξανίσταμαι διά τὸ ἀδικον και τὴν ἀπανθρωπιάν, τὴν ὁποίαν αἱ κατ' ἔνομα πολιτισμένοι κυβερνήσεις μετέρχονται κατ' αὐτῆς. Ἐάν ἤμην Ζεὺς, ὄλους τοὺς κεραυνούς μου θὰ ἐκένουν κατὰ τῶν ἐξ και τῆς ἐβδόμης, ἐάν Ποσειδῶν,

ἔθλιβαν, οὕτω και αἱ μικραὶ τῆς ἀδυναμίας και τὰ μικρὰ τῆς πάθῃ τὸν ἐνδιέφεραν και τὸν συνείκνουν. Ἴδου τί ἔγραφε κάποτε πρὸς οἰκεῖόν του, ὁ ὁποῖος τοῦ παρεπονείτο διὰ τὸν καύσωνα τῶν Ἀθηνῶν κατὰ ἐν ἀπὸ τὰ τελευταία θέρη, με τὴν ἰδίαν πάντοτε ἀπλότητα και χάριν, ἀλλὰ

Ὁ Γύζης διδάσκων ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ.

θ' ἀναποδογύριζα εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς πολυμάρτυρος Κρήτης τὰ νερά τῆς θαλάσσης».

Και παρακάτω :

«Δὲν ἤμπορῶ ἀκόμη νὰ ἐννοήσω εἰς τί ἔπτασεν αὐτὴ ἡ ἐνδοξὸς παλαιὰ Ἑλλάς και ἔπρεπε νὰ καταδικασθῆ πρὸ χιλιάδων ἐτῶν εἰς τὸν σπαραγμὸν και τὴν ὑποδούλωσιν τῶν ἰσχυροτέρων βαρβάρων. Μήπως διότι ἐφώτισε τὴν οἰκουμένην και διότι ἤλλαξε τοὺς Θεοὺς αὐτῆς, ἢ μήπως διότι εἶνε ὡραία και γλυκεῖα ; Ἴσως τὸ τελευταῖον. Ἄλλ' ἂν τὸ τελευταῖον τοῦτο, πότε λοιπὸν θὰ τὸ ἐννοήσωμεν και θὰ φροντίσωμεν νὰ γίνωμεν ἄξιοι τοῦ Παραδείσου τούτου ; Ἴσως αὐτὴ θὰ ἦτο ἡ ὁδός, ἥτις θὰ ἔφερε τοὺς ἀδελφοὺς μας Κρήτας, Μακεδόνας και λοιποὺς πρὸς τὴν Μητέρα Πατρίδα . . .»

Ἄλλὰ ὅπως οἱ μεγάλοι πόνοι και αἱ μεγάλαί χαραὶ τῆς Πατρίδος τὸν ἐχαροποιοῦν ἢ τὸν

και με τὴν πρακτικότητά τὴν ὁποίαν τὸ περιβάλλον, εἰς τὸ ὁποῖον μέσα ἔζη, τοῦ ἐνέπνεε :

«Σὰς συλλυποῦμαι ὅτι ὑποφέρετε ἀπὸ τὴν ζέστην. Εἰς τοῦτο πταίετε σεῖς οἱ ἴδιοι. Ἐάν δενδροφυτεύσετε, θὰ εὕρουν τοῦλάχιστον τὰ παιδιὰ και ἐγγόνια σας δροσερώτερον κλίμα. Κρίμα εἰς τὴν ὡραίαν Ἑλλάδα μας ! Μόνον τοὺς σπόρους τῶν ὀπωρικῶν τὰ ὁποῖα τρώγετε ἂν ἐρρίπτετε εἰς τὴν γῆν, τὴν ἁγίαν γῆν τῆς Ἑλλάδος, αὐτὴ θὰ σὰς ἐδώριζε δένδρα. Πολλὰ θὰ ἔχοντο ἀλλὰ και πολλὰ θὰ ἐμεγάλωναν».

Παρὰ τὸν Πόνον τὸν ἰσχυρόν, ὁ ὁποῖος αὐτομάτως και ἄθελα βλαστάνει και ἀνθί ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀληθινοῦ τεχνίτου, τὸν Πόνον, τὸν ὁποῖον γενεᾷ ἢ ἀληκτος πάλιν τοῦ ἰδανικοῦ τοῦ ὑπερκοσμίου πρὸς τὴν πραγματικότητά τὴν ἐγκοσμίαν και ἡ ἀέναος πικρία τῆς ἀμφιβολίας, ἐβλάστανε πάντοτε ἀμετρος και

ἀμάραντος ἢ Νοσταλγία τοῦ ξενιτεμένου τέκνου τῆς Πατρίδος. Και μόνον ἡμεῖς θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀποκριθῶμεν εἰς τὸν γερμανὸν κριτικόν, ὁ ὁποῖος ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀλληγορικῶν του συνθέσεων και παρατηρῶν, ὅτι ἐφ' ὄλων τῶν μορφῶν ἀναγινώσκειται κρύφιος τις πόθος, διηρώτα : «Τί τάχα, τὸν ὑπηγόρευσεν ; Ἡ πρὸς τὴν γῆν τῆς Πατρίδος τάσις τοῦ ξενιτεμένου Ἑλληνοῦ ; ἢ ὁ τῆς καλλιτεχνικῆς τελειότητος πόθος τοῦ τεχνίτου ; ἢ ἡ συναίσθησις τῆς ἀνθρωπίνης ἀτελείας, ἢ ὁποῖα ἐνουπάρχει εἰς πάντα εὐγενῆ ὄντην ;»

Γράφων τὸν Αὐγούστον τοῦ 1895, μικρὸν πρὸ τοῦ ὀλιγομήνου εἰς Ἀθήνας ταξειδίου του και προαγγέλλων τὸν ἐρχομὸν του με ποίους τόνους ἀβροῦς και λιτοὺς ζωγραφίζει τὴν χαρὰν και τὴν συγκίνησιν τὴν ὁποῖαν τοῦ ἐπροξένει ἡ ἰδέα τῆς ἐπανόδου ἀνάμεσα εἰς τὰς παιδικὰς του ἀναμνήσεις και τάγαπημένα τοπία, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπάνω εἶδε κατὰ πρῶτον κ' ἐμελέτησε τὸ χρῶμα και τὸ φῶς !

«Τὸ πρὸ τῶσαν ἐτῶν σχέδιόν μου νὰ ἔλθω εἰς τὰς Ἀθήνας και νὰ σὰς ἴδω νὰ ἐπανιδῶ τὴν Πατρίδα μου, τὰ ἀδελφία μου, τοὺς φίλους μου, νὰ ἴδῶ τὴν θάλασσαν, τὴν ὁποῖαν ἀγαπῶ και φοβοῦμαι, τὸν ζωγραφιστὸν ὄριζοντα τῶν Ἀθηνῶν, Θεοῦ θέλοντος, πραγματοποιεῖται μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Τὸ ὄνειρον αὐτὸ μοῦ φέρει διαδοχικῶς χαρὰν, λύπην, φρίκην, γλυκύτητα. Τὸ πρῶτ' χαίρω, πρὸς τὸ ἐσπέρας φρίττω περιέργων, περιεργῶν . . .

» Ἄν ἰδῆτε ὅτι πολὺ συγκινοῦμαι, στείλατέ με πάλιν ὀπίσω, διώξατέ με πάλιν ἀπὸ τὰ ξένα . . .

»Θέλω νὰ ἴδω τὸν Παρθενῶνα, τὰς ἀρχαιοτήτας, τὴν Ἐλευσίνα, Σαλαμίνα, Μέγαρον, Αἴγινα, Πόρον, Καισαριανήν, Πεντέλην κλ. Θέλω νὰ τὰ ἴδω πάλιν . . .

»Πρὸς τὸ παρὸν χαιρετίσατέ μου τὴν Ἀκρόπολιν, τὸν Λυκαβηττὸν, ὄλα, βουνὰ και θάλασσαν και τὸν λαμπρὸν ἥλιον τῶν Ἀθηνῶν».

Ἡ συγκίνησις τὴν ὁποῖαν ἠσθάνθη ὁ καλλιτέχνης πατῶν και πάλιν τὸν πόδα ἐπὶ τῆς ἀγαπημένης πατρῶας γῆς ἦτον ἀκράτητος. Δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπισκεφθῆ τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν Θεμιστοκλέους ἐργαστήριον τῶν ἐφηβικῶν του χρόνων, διότι ἐφοβείτο τὸν κλονισμὸν τὸν ὁποῖον θὰ ὑφίστατο, βλέπων τοὺς πενηχρούς ἐκείνους τοῖχους οἱ ὁποῖοι ἐνέκλεισαν με στοργὴν τὰς πρώτας του δειλὰς γραμμὰς και ὅπου κρέμανται

ἀκόμη, αἱ σεβάσμιαι μορφαὶ τῶν γονέων του, δύο ἀπὸ τὰ πρῶτά του ἔργα.

Ἡ ἀγάπη του και τὸ φίλτρον τὸ πατρικὸν πρὸς τοὺς μαθητὰς του θὰ ζῆ παντοτεινὰ εἰς τὴν μνήμην τῶν. Ναοῦ θυσιαστήριον ἦτο τὸ ἐργαστήριόν του και ἱεροφάντης πιστὸς και θεόπνευστος ὁ διδάσκαλος, και ἱεροτελεστία ἡ διδασκαλία του, και ἀνέβαιναν ὡς θυμίαμα ἐνώπιον τῆς αἰωνίας Τέχνης τὰ ἔρημα λόγια του. Οἱ

Ὁ Γύζης νέος.

μαθητὰί του, τῶν ὁποῖων τὰς πρώτας ἀσταθεῖς πτήσεις ἔφερε πρὸς τὰς σφαῖρας τοῦ Ὁραίου με τὰ ἰσχυρὰ πτερὰ τοῦ στοργικοῦ γερανοῦ, δὲν λησμονοῦν ποτὲ τὰς ἡμέρας, τὰς ὁποῖας ἐπέρασαν μαζῆ του εἰς τὸ ἐργαστήριον τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου. Ἦτο δι' αὐτοὺς πάντοτε ὁ ἀγαθὸς πατήρ, ὁ ἀφελὴς ὄσον και βαθὺς σύμβουλος, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐπροπώνει και τοὺς ὠδηγεῖ, ὅπως λέγει κάπου ὁ Μυσσέ, «ἕως εἰς τὸν βωμὸν τῆς Σκέψεώς του».

«Ἐκαθήμεθα, γράφει εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν του, κ' ἐκυττάζαμεν τοὺς ἀμαυροὺς μελαγχολικοὺς ὀφθαλμούς του. Ἀγάπη ἔλαμπε μέσα εἰς

αυτούς—μόνον αγάπη. Και η αγάπη αυτή διεχύνετο θαυμασίως εις τὰς καρδίας μας και διαρκής ειρήνην έβασίλευεν εντός μας, όταν άφίναμεν τόν Διδάσκαλον».

Όταν τόν έζήτησεν η Κυβέρνησις να έλθη εις τὰς Αθήνας δια ν' αναλάβη τήν διεύθυνσιν τής καλλιτεχνικής σχολής, πόσην χαράν ησθάνθη! Με ποιους παλμούς ανελογίζετο τὰς ευδαίμονας ημέρας, αι όποιαί τόν έπερίμεναν εδώ υπό τόν γαλάζιον ούρανόν, υπό τόν χρυσόν ήλιον, μέσα εις τὰ μενεξεδένια βουνά και τούς όλοπράσινους κάμπους! Αλλά η παλιννόστησις ήτον αδύνατος τότε. Υπέφερεν από διαρκή κ' εξαντλητικόν πυρετόν.

Κ' έγραφεν:

«Είπέ τους ότι είμαι ακόμη ο ίδιος: εκείνος τόν όποιον είξευραν, ότι έχω νοσταλγίαν και ότι είμαι βέβαιος ότι αν είμπορούσα να έλθω αυτού και να υπάγωμεν όλοι όμοῦ εις έν ακρογιάλι, όπως εκείνο του Δαφνίου, όπου είμεθα άλλοτε μαζί... θα εγινόμεν εντός όλίγων ημερών υγιής».

Και τώρα όπου έσπίνονεν η λαμπάς η φωτεινή τής ζωής του Διδασκάλου και η άκαμπτος Ατροπος εκράτει ανοικτόν τó στόμα τής αδυσωπήτου φαλίδος, κ' έφυλλορρόουν γύρω κ' έζήνθιζον όλονέν αι έλπίδες τών οικείων και τών μαθητών και τών φίλων και τώρα όπου η βωβή δέησις και ο βωβός κλαυθμός συνώδευε τὰς ύστερινάς αναλαμπάς τών αστραπητόλων ματιών του, και ήκούετο η αγωνία τής μεγάλης ψυχής του, η όποια έτάνυε τὰ πτερά δια τó τελευταίον και άγύριστον πτερύγισμα προς τó κενόν και τώρα, ώσαν παιδίον ασυλλόγιστον, ποτισμένον με τήν άγέραστον έλπίδα, δέν ήθελε να πιστεύση τόν θάνατον.

Κ' έγραφε κατά τόν τελευταίον Νοέμβριον, ένα μήνα πριν κλείση τούς όφθαλμούς:

«Η αγάπη όλων σας προς με και όλου του κόσμου, όστις με εγνώρισεν αυτού και εδώ, μου φωνάζει με φωνήν δυνατήν ότι πρέπει ακόμη να ζήσω και θα ζήσω βεβαίως, διότι άνωτέρα δύναμις επιβάλλει τούτο εις τήν ψυχήν μου.

» Και αν ακόμη εξακολουθώ να είμαι κληήρης, και αν με καιη καθ' ήμέραν ο πυρετός, εν τούτοις έχω θάρρος και τήν πεποίθησιν ότι όλα μας τὰ όνειρα θα πραγματοποιηθούν...

» Έχω, ως βλέπεις, πυρετόν όχι από εκείνον τόν άγιον πυρετόν, όστις αναβιβάζει τόν άνθρωπον εις τούς ουρανούς, αλλά τόν τής κολάσεως, όστις καταβάλλει δυνάμεις και παραλύει τὰς χείρας. Βλέπεις λοιπόν, ότι δοκιμάζω και πάλιν να σου παίξω επί τής λύρας τής Μούσης».

Κ' έπειτα τó τιμημένον του σώμα τó έδέχθη η άφίλος γή τής ξενιτειάς. Και ο λίθος τόν όποιον εκύλισαν επάνω—όχι πάριος, άλλοιμονον!—θα δείγνη επί καιρούς που εκουμήθη τόν ύστατον άνήρ ύπέροχος. Με άλλους δάκρυα έπότισαν και ποτίζουν τόν λίθον σύζυγος και τέκνα και μαθηται και συνάδελφοι και φίλοι και θαυμασταί.

Άλλος όμως τύμβος, μέγας αυτός, ανεγείρεται ύψηλά εις γαλανούς αιθέρας. Τόν άνήγειραν η λατρεία μας και ο θαυμασμός προς Σέ, μέγαλε Έλλην, και είνε αυτός ασύλληπτος και άνύμνητος από διανοίας, άφθαστος και αστόλιστος από χείρας, άόρατος και άθρεκτος άπ' όφθαλμούς, άφίλητος και άφαλτος από στόματα. Και εις τόν τύμβον αυτόν τόν μέγαν έφθασαν με τὰ πτερά κουρασμένα από τόν δρόμον τόν μακρινόν κ' εκύρτωσαν τὰ λευκά σώματα και ακούμβησαν τὰ λευκά μέτωπα αδελφωμένοι μέσα εις χρυσήν φωτονεφέλην η Τέχνη η Μεγάλη και η Αγάπη η Γλυκεία.

ΑΓΙΣ ΘΕΡΟΣ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΓΥΖΗ

ΓΝΩΜΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ:

Τού εν Μονάχῳ τής Βαυαρίας εσχάτως άποθανόντος εμπνευσμένου ζωγράφου Νικολάου Γύζη τὰ έργα μαρτυροῦσι τέχνην, μεγαλείον και καλαισθησίαν. Ως άπομον δέ ήτο ώραίος, εύπροσήγορος και εύγενής.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΡΟΥΤΟΣ

Θαυμαστής και λάτρης τών μεγάλων και κλασικών τής αρχαιότητας διδασκάλων, έζητει ο Γύζης τó θεϊον και ώραϊον, τó εις ήμās άγνωστον, τó δυνάμενον να συναρπάσῃ και να μεταφέρει εις άλλας σφαίρας, τó εξευγενίζον και αυτὰς τὰς πλέον άμορφώτους ψυχάς, και κατώρθωσε, κατόπιν άκαταπονήτου εργασίας, να φθάσῃ τó ποθοῦμενον, διαπλάσας ώραίους και γραφικούς Έλληνικούς τύπους, προ τών όποιών οι μεγάλοι Γερμανοί συνάδελφοί του μετά θαυμασμού άπεκαλύπτοντο και παρεδέχθησαν ως γνήσια τού καλλιτέχνου δημιουργήματα.

Τὰ έργα του, απλά εις τούς χρωματισμούς των, εμφαίνον τήν πλήρη περιπαθείας και λεπιότητος ψυχήν του, τήν άρμονίαν και μεγαλοπρέπειαν εις τó συνθέτεν και τήν περι τó σχέδιον άσθηρότητά του.

Δ. ΓΕΡΑΝΙΩΤΗΣ

Νεάπολις

ΘΩΜΑΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

Όπως τó έθνικόν λάβαρον του Γερμανού εηγγελίοσατο τήν έλευθερίαν τής Ελλάδος, ούτω και η τέχνη του Γύζη άνήγγειλε τήν αναγέννησιν τής ελληνικής Καλλιτεχνίας.

Θ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Τó έργον του περιφανούς Έλληνος καλλιτέχνου Νικολάου Γύζη δυνάμεθα να κατατάξωμεν εις

δύο χαρακτηριστικάς περιόδους. Η πρώτη αισθητική περίοδος αναφαίνεται άμέσως μετά τήν εν τή σχολή του Πιλότυ μαθητείαν, διε εξετέλεσε τήν άγγελίαν τής νίκης τών γερμανικών όπλων και τήν σειράν τών έργων εκ του ελληνικού βίου. Έν τοίς έργοις τής πρώτης περιόδου διακρίνομεν τήν έμφυτον επαναστατικήν τάσιν του πρωτοτύπου καλλιτέχνου: η επίδρασις τής διδασκαλίας τής σχολής του Πιλότυ δαμάζεται σὺν τῷ χρόνῳ από τήν έξοχον φύσιν τής ελληνικής ψυχής και η δημιουργική φαντασία του καλλιτέχνου μορφοῦται νῦν εις τήν άρμονικήν διαβάθμισιν τών χρωμάτων και τών γραμμών τής δευτέρας περιόδου. Εγκαταλείπει τó πεπαλαιωμένον σύστημα τής ζωγραφικής κατά συνθήκην και ο χρωματισμός του λαμβάνει τόν τόνον έξοχον μουσουργήματος. Η περι τών διαγραμμισμόν άνέφικτος δύναμις του διδασκάλου, η σαφής και άπείρητος εκδήλωσις τής εσωτερικής ιδέας, η γόνιμος φαντασία προς άμεσον παράστασιν τών προσωποποιουμένων άλληγοριών μετά τής ήρέμου έναρμονίσεως τών χρωμάτων αναδεικνύουσι τόν Έλληνα καλλιτέχνην ως ένα τών δοκιμωτέρων αντιπροσώπων τής παγκοσμίου τέχνης.

Εις τήν μήνην του Νικολάου Γύζη, του δικτύως αγαπητού μου, του συναδέλφου και φίλου μου, ακόμη όλίγα ειλικρινή δάκρυα θα χύσώ. Ο θάνατος, όστις προώρως τόν αφήρησεν εν πλήρει δράσει και άκμῃ του ταλάντου του, ο θάνατός του ο πρόωρος μ' έστέρησε τής γλυκυτάτης έλπίδος, τήν όποιαν έτρεφον από τής ένταῦθα ελεύσεώς μου, ότι θα τόν είχον συμμα-

χητήν εις τὸν πολύμοχθον ἐν Ἑλλάδι ἀγῶνα τῆς Τέχνης, πεποιδῶς δι' ἡ καλλιτεχνικὴ κατάρτις καὶ μόρφωσις του μεγάλως θὰ συντελεῖ εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ Καλοῦ ἐν τῇ χώρᾳ μας.

Τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον δεόντως ἐξετιμήθη ὑπὸ τοῦ παρόντος, θὰ τὸ κρίνῃ τὸ μέλλον. Ἐγὼ ἀρκοῦμαι νὰ ἐκφράσω καὶ πάλιν τὴν λύπην μου καί, ἀφοῦ ἐπαινέσω τὴν διεύθυνσιν τῶν «Παναθηναίων» διὰ τὴν ἐκδοσὴν τοῦ τιμητικοῦ καὶ ἐπιμνημοσύνου τούτου τεύχους, νὰ εὐχηθῶ ὅπως ἡ Κυβέρνησις, ἐν τῇ ὑψηλῇ αὐτῆς ὑπὲρ τῆς τέχνης μερίμνῃ, εὐδοκήσῃ ν' ἀγορασθῶσιν, ἂν ὄχι πάντες, μέρος τοῦλάχιστον τῶν καταλειφθέντων πινάκων του πρὸς πλουτισμὸν τῆς ἐν Ἀθήναις καταρτιζομένης Πανακοθήκης, ἧς ἔχω τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι ἕφορος.

Γ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

Ὁ Γύζης ἐξήγησε τὴν τέχνην ἐν τῇ ιδέᾳ. Ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τοῦ καλλιτεχνικοῦ του σταδίου ἀπέδωκε τὴν φύσιν ἐν τῷ ἐκπάλῳ της κάλλει εἴτα ἔστρεψεν ἐν ἑαυτῷ τὸ βλέμμα καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴν του ἠντλησεν εἰκόνας ἐθνοσίαισε τὸ χρῶμα εἰς τὴν γραμμὴν, τὸ ἀπλετον φῶς εἰς ἡμίφως ποιήσεως ὀνειρώδους. Ἐπέτυχε τελείως; Δὲν ἔχω τὴν τόλμην ν' ἀποφανθῶ. Γνωρίζω μόνον δι τὸν ἡσδάνθην πλείοτερον ὑπὸ τὴν ιδιότητα ταύτην.

ΒΥΡΩΝ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐνώσω τὸν θαυμασμόν μου μετὰ τοῦ θαυμασμοῦ τόσοσιν ἄλλων καλλιτεχνῶν, οἵτινες ἐξετίμησαν δεόντως τὸν ἕξοχον ζωγράφον μας.

ΣΟΦΙΑ ΛΑΣΚΑΡΙΔΟΥ

Ὁ Γύζης κατ' ἐμὲ ἦτο αὐτὴ ἡ καλλιτεχνία τοῦτο δὲ καταδείκνυται ἰδίως εἰς τὰς τοσοῦτον θαυμασθείσας ἀλληγορίας, αἵτινες εἶνε ἀποκνήματα τοῦ μεγαλοφυοῦς πνεύματός του.

Ν. ΑΥΤΡΑΣ

Ὁ Γύζης κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τοῦ ἔργου του ἦτο διακεκριμένος ζωγράφος, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἦτο γνήσιος καλλιτέχνης καὶ ὁ πρῶτος τοιοῦτος Ἕλλην μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος. Ὡς ζωγράφος ἤρρεσεν εἰς τοὺς πολλούς, ὡς καλλιτέχνης εἰς ἐκείνους μόνον, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο νὰ τὸν ἐννοήσουν. Ὡς καλλιτέχνης πάντοτε μ' ἐνεθουσίαζε καὶ ἡ ποίησις τῶν ἔργων του μὲ ἠνάγκαζε πάντοτε νὰ τὰ ζητῶ, ἐνῶ ὡς ζωγράφος ἀπλῶς μοῦ ἤρρεσε.

Βιέννη

Κ. ΠΑΡΘΕΝΗΣ

Ἐγνώρισα προσωπικῶς τὸν Γύζην πρὸ τριῶν μόλις ἐτῶν ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τῶν ἔργων του τὸν ἐφρανταζόμεν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, ξανθόν, ὑψηλόν, μᾶλλον τραχὺν καὶ νευρικόν. Καὶ εὐρέθην ἐνώπιον γέροντος, μικροῦ μᾶλλον ἀναστήματος, ὀμιλοῦντος βραδέως καὶ μὲ φωνὴν γλυκυτάτην. Μοῦ ἔκαμαν ἐντύπωσιν οἱ ὀφθαλμοὶ του. Ὅταν κατὰ τὴν συνδιάλεξιν ἐξωγοιοῦντο, ἐξέβαλλον ἀστραπιάς. Μόνον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς του εὗρισκα τὸν Γύζην ὅπως τὸν εἶχα φαντασθῆ.

Πρώτην φορὰν ἔργον τοῦ Γύζη εἶδα εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Παγκόσμιον Ἐκθεσὴν τοῦ 1878. «Τοὺς Ἀρραβῶνας τῶν Παίδων». Ἐνθυμοῦμαι δι' ἡ εἰκὸν αὐτὴ τόσοσιν ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον μου, ὥστε ἠγόρασα φωτογραφίαν της καὶ πολλάκις ἐφρεθείς εἰς ἀμηχανίαν διὰ λεπτομέρειάν τινα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐνδύματος προσέφευγα εἰς αὐτήν.

Ὁ θαυμασμός μου οὗτος πρὸς τὴν ἐθνογραφικὴν ἀκριβειάν του δὲν ἐλαττοῖνε τὸν θαυμασμόν μου πρὸς τὴν σοφὴν σύνθεσιν τῶν εἰκόνων του καὶ διὰ τὸ σχέδιόν των τὸ τόσοσιν καθαρόν.

Κατὰ τὴν ἐν Μονάχῳ μακρὰν διαμονὴν του ἡ τέχνη τοῦ Γύζη ἔλαβεν ἄλλην διεύθυνσιν. Ἡ νέα τάσις του ἦτο καταφανὴς εἰς τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔστειλεν εἰς τὴν τελευταίαν Παγκόσμιον Ἐκθεσὴν τῶν Παρισίων. Ὁ μέγας πίναξ του, ὁ ἐκτεθείς εἰς τὸ γερμανικὸν τμήμα, ἐνεῖχε γλυκεῖαν ἀρμονίαν, ὀπαλλίνους ὀνειρώδεις τόνους ποῖαν δὲ ἀντίθεσιν ἀπετέλει πρὸς ἄλλο αὐτοῦ ἔργον, εἰς τὸ

ὁποῖον ἡ παλμώδης ζωὴ τοῦ ζωγράφου ἐφαλλεν ὄλην τὴν κλίμακα τῶν χρωμάτων!

Κάϊρον

Θ. ΡΑΛΛΗΣ

ματὰ του ὄχι μόνον ἐπροξένει δὲ Γύζης καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ συντέεινε δι' αὐτῶν ὑπὲρ πάντα ἄλλον πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ αἰσθήματος, ἀληθῆς ἀπόστολος τοῦ σκοποῦ ἐν γένει τῆς καλλιτεχνίας πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα.

Μόναχον

Σ. ΣΑΒΒΙΑΔΗΣ

Τὸ μέγα καλλιτεχνικὸν ἄλαντον τοῦ Γύζη δύναμαι νὰ χαρακτηρίσω ἀκριβῶς δι' ἂν εἶπω συντόμως δι' ἐκ τῶν συγχρόνων ζωγράφων εἶνε ὁ μόνος, ὅστις πνευματικῶς εἶδειξε μεγαλειότητα συγγένειαν πρὸς τοὺς ἀθανάτους καλλιτέχνας τῆς ἀρχαΐτητας. Εἰς τοὺς ἐννοοῦντας τὰ ἀριστουργή-

Ὁ Γύζης ἐπῆρξεν ἕξοχος ἄνθρωπος καὶ ἕξοχότερος καλλιτέχνης. Τὰ ἔργα του δὲ ἐθαύμασα πάντοτε.

Γ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΞ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΤΟΥ ΓΥΖΗ :

Εἰς τὸ μέσον καὶ ἠνωθεν τοῦ διπλώματος, μακρὰν, φαίνονται τὰ εἰρήνια τοῦ Παρθενῶνος. Ἐπ' αὐτῶν κυματίζει ἡ Ἑλληνικὴ σημαία. Περὶ τὸν Παρθενῶνα προβαίνει λαμπαδηφορία, τῆς ὁποίας τὰ φῶτα καὶ οἱ καπνοὶ μόνον φαίνονται καὶ προχωρεῖ πρὸς τὰ πρόσω. Ὅπισθεν τῶν εἰρηπίων, διασκορπίζων τοὺς πυκνοὺς καπνοὺς, φαίνεται ἀννυφόμενος μέγας φοῖνιξ. Ἐμπρὸς δεξιᾷ, ἀναφαίνεται ἡ πάλιν ἐμνηστευθεῖσα Ἄπιτερος Νίκη, ὡς ἄγαλμα ὠραῖον καὶ ζωντανόν, κρατοῦσα κλάδον ἐλαίας, ὅπως εὐαγγελιστὴν τὴν εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος καθημένην Ἑλλάδα. Ἡ Ἄπιτερος Νίκη τρέχουσα σταματᾷ ὅπως μὴ ταράξῃ αὐτήν, ἀκούουσαν ἐκτελούμενον παρὰ τοῦ ὀπισθεν αὐτῶν ἰσταμένον χρόνον ὕμνον παλαιᾶς λαμπρᾶς ἐποχῆς καὶ βυθισμένην εἰς ἀναμνήσεις. Εἰς τὸ θέαμα τοῦτο πετοῦν αἱ γλαυκὲς ἐκ τῶν εἰρηπίων καὶ μία, ἡ τῆς Ἀθηνᾶς, προχωρεῖ νὰ καθίσῃ πλησίον τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Νίκης ἀναγλύφου, τοῦ παριστάνοτος ὀλυμπιακοῦ ἀγῶνα.

Ἡ περιγραφή μου εἶναι ἄσχημος, πιστεύω ἢ ζωγραφικὰ μου νὰ εἶνε ὠραιότερα.

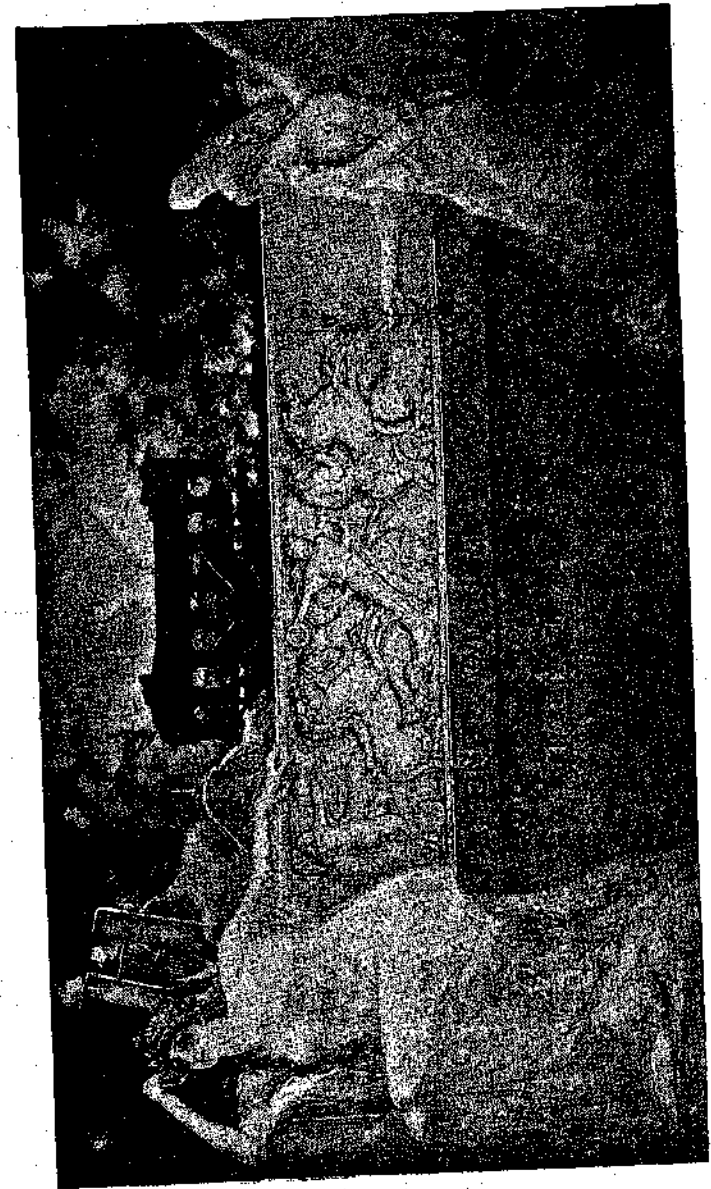
1896

Πόλεμος !! Τὸ φρικωδέστερον τοῦτο προῖον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης λογίης, τὸ τερατούργημα τοῦτο τῆς πνευματικῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι βεβαίως οὐχὶ τοῦ Θεοῦ ἔργον, ὅστις ἔπλασεν αὐτὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, ὅστις ἦτο ὀπισθεν τοῦ Θεοῦ κεκρυμμένος καθ' ἣν στιγμήν ὁ Θεὸς ἐνεφύσησεν εἰς τὸ ὠραῖον πλάσμα του τὴν προήν. Τόσον τὰ ἄτομα ὄσον καὶ τὰ ἔθνη κατέχονται ὑπὸ τοῦ αἰσθηματοῦ τοῦ κατακτῆν, τῆς ἀπληστίας καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ...

1897

Σοῦ ἱεραιῶ εἰς τὴν ἰδέαν σου. Τὸ πνεῦμα τὸ ὁποῖον κατέχουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι καὶ αὐτὸ ἐξ οὐρανοῦ, ὅπως καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτός· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ φύσις παίζουσα δημιουργεῖ καὶ ὁ μέγας τῆς κινήσεως εἶναι ἡ συντήρησις τοῦ εἶδους καὶ ἡ ποικιλία, εἰς τὸν μὲν δίδει (χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ) ὀλιγώτερον πνεῦμα, εἰς τὸν δὲ περισσότερον· σπανίως τὸν ἀφίνει χωρὶς αὐτό, ὅπως καὶ σπανίως σπαταλεῖ αὐτὸ εἰς ἕν ἄτομον. Τόσον λοιπὸν τὸ πολὺ ὄσον καὶ τὸ ὀλίγον εἶναι ἀνάγκη νὰ καλλιεργηθοῦν ἐκ νηπιότητος, ὡς τὸ ἐλεκτικώτερον ἄνθος τοῦ οὐρανοῦ, ὅπερ καλλιεργούμενον φθάνει εἰς τὰ ὕψη, ὀπίθεν κατῆλθε, καὶ ζητεῖ μεγαλειότερον φῶς, τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, ζητεῖ (ἀλλὰ ματαίως) τὸν Θεὸν τὸν δημιουργὸν του. Μὲ τοῦτο ἐννοῶ δι' κάθε θνητὸς ἔχει τὸ πνεῦμά του, ἀλλὰ τοῦτο πρέπει νὰ καλλιεργηθῇ, νὰ μεγαλώσῃ, νὰ εὐρυνθῇ, καὶ εἶναι τοιαύτης φύσεως ὥστε νὰ δύναται νὰ διέρχονται δι' αὐτοῦ αἱ ποιητικαὶ φαντασίαι καὶ τὰ φευγαλέα ὄνειρα, μὲ φαίνεται δι' τὰ παραδείγματα μᾶς διδάσκον δι' τὸ μεταξὺ τῆς οὐλήφειας καὶ τῆς ἀποτυπώσεως αὐτῶν εἰς ἔργα ὑπάρχον μέγα διάστημα καταντᾷ ἀνθρώπινον καὶ ἐπομένως δυνατόν.

Ὅταν τὸ πνεῦμα εἶναι εἰς ὑγιᾶ κατάστασιν καὶ ἔχῃ θέλησιν σιδηρᾶν, τότε τραπᾷ βροντὰ ἐν ἀνάγκῃ, καὶ κάμνει τὸν τραυλίζοντα Δημοσθένη, τὸν μεγαλύτερον ῥήτορα τῆς οἰκουμένης. Λοιπὸν τὸ πρῶτον εἶναι ἐξ οὐρανοῦ, ἀλλὰ καλλιεργούμενον εὐρύνεται, τὸ δεύτερον εἶναι τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποῖου θὰ ἐκφρασθῇ τὸ πρῶτον· εἶναι τὸ τεχνικὸν μέρος λόγου ἢ τέχνης, τὸ ὁποῖον εἰς ἔχῃ τις σιδηρᾶν θέλησιν, ὡς λέγω, καὶ δὲν τὸν τρομάξῃ ὁ ἀνωφερῆς καὶ ἀκανθώδης δρόμος, καὶ δὲν παρεμποδίξῃ αὐτὸν ἡ ἔλλειψις ὑγείας καὶ μέσων, ἢ ἐκτελέσει εἶναι δυνατὴ.

ΤΟ ΔΙΠΛΩΜΑ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Μοῦ ἐνέπνευσε μὲν τὴν Δόξαν ὁ δαιμόσιος Σολωμός, ἔχει δὲ μὴ τὸ πνεῦμά μου, τὴν καρδιά μου καὶ ἐν μέρος τῆς ζωῆς μου μαζὺ τῆς.

1899

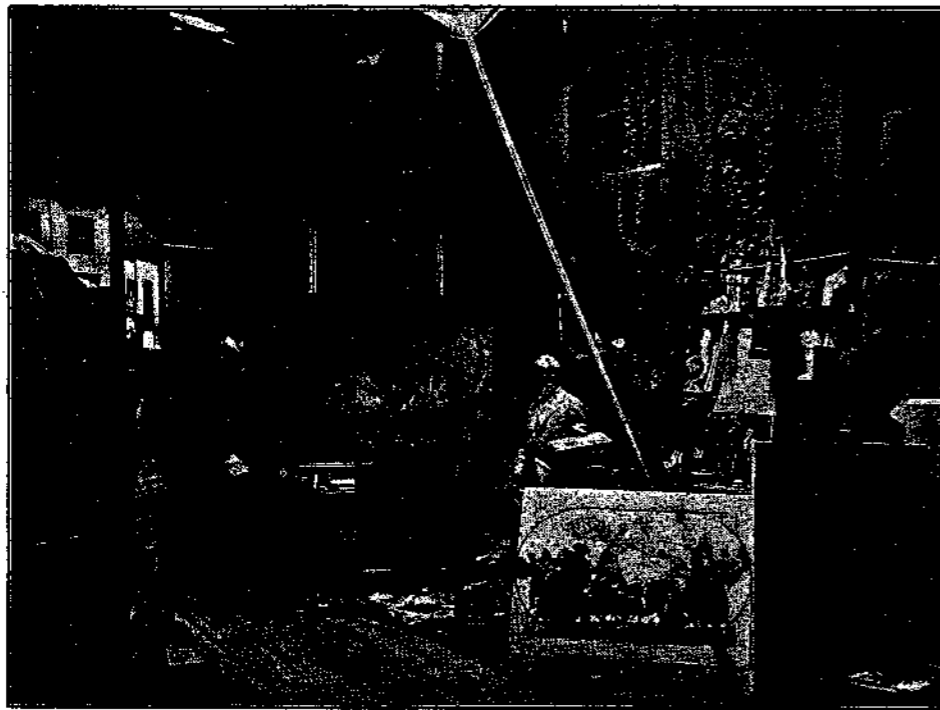
Ὡς γνωρίζεις, ἡ εἰκὼν τῆς Ἀποθεώσεως τῆς Βασιλίσσης ἦτο δι' ἐμὲ ἓνα μεγάλο καὶ ὑψηλὸν βουνόν. Ἐπὶ τέλους ἔφθασα τὴν κορυφὴν του καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἶδα τὴν οὐρανίαν κατοικίαν τῆς Ἁγίας Τέχνης, εἶδα τὸ μεγαλεῖόν της τὸ θεῖόν. Ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου της καὶ πέριξ εἶχε τοὺς μεγίστους Ἱερεῖς της, τοὺς μεγίστους καλλιτέχνας ὄλων τῶν μεγάλων ἐποχῶν, οἵτινες τῆς προσέφερον θυσίας. Εἰς τὸ ὄνειρον αὐτὰ τῆς ζωῆς μου, εἰς τὸ φάσμα αὐτό, ἐλησμόνησα ὀλοτελῶς τὸν ἑαυτὸν μου καὶ τὸ καθήκον μου πρὸς

τὴν υγιάν μου. Τὸ πνεῦμά μου κατήντησεν εἰς μεγάλην νευρικήν ἀδυναμίαν, καὶ θὰ εὐρισκόμην εἰς πέλαιος ἐὰν δὲν εἶχα τὴν βεβαιότητα ὅτι ἡ εἰκὼν μου ἤρθεσεν ἀνεξαιρέτως εἰς ὄλους . . .

Πολλὰ ἔλαβον γράμματα ἐπιτρέπομαι νὰ σοῦ γράψω πῶς μὲ θεωροῦν καὶ μὲ ὀνομάζουσιν. Ὅλα αὐτὰ ἐφαίνοντο ὡς νὰ μὲ ἐξεκούραζαν, ἀλλ' ἤμην ἤδη σωματικῶς σχεδὸν κατεστραμμένος . . .

Ἐλπίζω ὅτι ἀναλαμβάνων νέας δυνάμεις θὰ δυνήθω ποτε νὰ παρουσιάσω εἰς τὸν κόσμον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον διὰ τὴν ἁγίαν μου Τέχνην ἠσθάνθη καὶ ὅτι ἐὰν ἐπανέλθω εἰς τὸν κόσμον θὰ εὐχηθῶ νὰ ἔλθω εἰς λαμπρὰν ἐποχὴν καὶ τότε θὰ γείνω καὶ πάλιν ζωγράφος.

1900

Τὸ ἐν Μονάχῳ ἐργαστήριον τοῦ Γύζη.

ΕΚ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΤΟΥ ΓΥΖΗ :

Πλήρες σχέδιον εἶχε καταρτίσει, ἀσθενὴς ἐπὶ τῆς κλῆνης, ὁ Γύζης διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῶν καλλιτεχνικῶν σχολῶν τοῦ ἡμετέρου Πολυτεχνείου. Εἶχε δὲ καλέσει παρ' ἑαυτῶ καὶ τρεῖς καλλιτέχνους τοῦ Μονάχου, μεθ' ὧν συνειργάσθη ἐπὶ τοῦ σχεδίου καὶ τοὺς ὁποίους ἐσκόπευε νὰ φέρῃ μαζὶ του κατερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ τοῦ Γύζη, ἐν Τήνῳ, ὑπῆρχεν ἀνηρημένη ἐντὸς πλαισίου χαλκογραφία ἡς παριστάσασ ἓνα τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ μικρὸς Νικόλαος, πενταετὴς μόλις, ἐπὶ ὥρας ἔμενον ἐνώπιον τῆς χαλκογραφίας, παρατηρῶν προσεκτικῶς αὐτήν.

Ἡμέραν τινά, καθ' ἣν ἀπουσίαζεν ἡ μήτηρ ἐκ τῆς οἰκίας, κατώρθωσε νὰ καταβιάσῃ τὴν εἰκόνα καὶ ἀφοῦ ἐπεξεργάσθη αὐτήν καὶ ἐκ τοῦ πλησίον, ἔλαβε τεμάχιον χάρτιον καὶ μολυβδίδα καὶ ἤρξατο νὰ τὴν ἀντιγράψῃ.

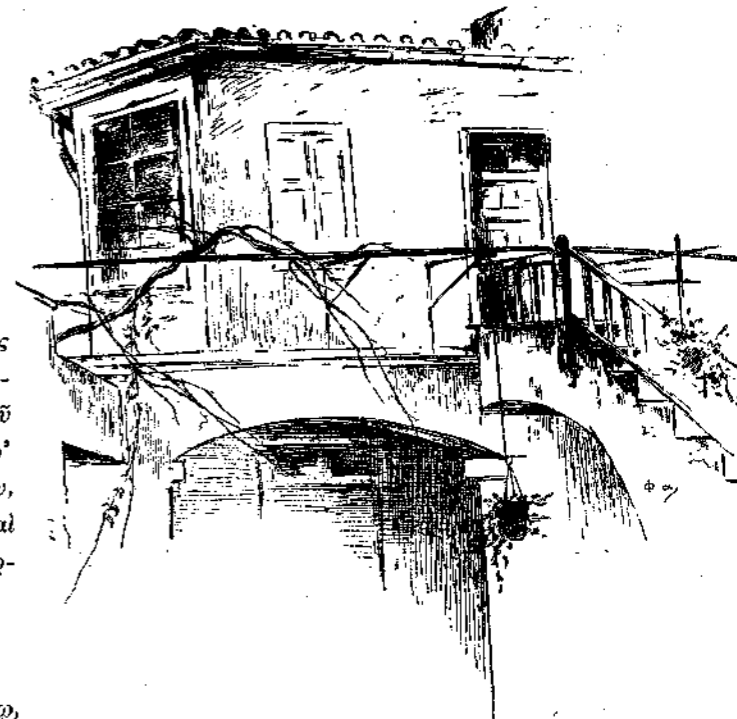
Τὸ πρῶτον ἔργον του ὁ μικρὸς ἀπεπεράτωσε μετὰ τινος ἡμέρας, τῆ ἀδεία τῆς μητρὸς του φαίνεται δέ, ὡς ὁ ἴδιος διηγεῖτο κατόπιν, ὅτι τὸ ἀντίγραφον ὁμοίαζε πολὺ μὲ τὸ πρωτότυπον.

Μετὰ ἐν ἔτος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ πατὴρ του ἀποκατέστη οἰκογενειακῶς ἐν Ἀθήναις.

Ἄλλ' ἡ χαλκογραφία; . . . εἶχε παραμείνει ἐν Τήνῳ, ὁ δὲ μικρὸς Νικόλαος ἔμενον ἀργός.

Ἡ γείτων, μετὰ τῶν τέκνων τῆς ὁποίας ἐπαίξεν ἐν Ἀθήναις, ἔτυχε νὰ ἔχη ἀνηρημένās εἰς τὸν οἶκόν της δύο χαλκογραφίας!

Ὁ Γύζης ἐβασάνιζε τὴν μητέρα του καθ' ἐκάστην, παρακαλῶν αὐτήν νὰ ζητήσῃ τὰς χαλκογραφίας, ὅπως τὰς ἀντιγράψῃ.

Τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις ἐργαστήριον τοῦ Γύζη.

Ἡ μήτηρ ἐδίσταζε, διότι δὲν ἐγνώριζε πολὺ τὴν γετόμισσαν, καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὰς ζητήσῃ.

Τέλος ὁ μικρὸς μόνος του ἐζήτησε τὰς χαλκογραφίας ἀπὸ τὴν καλὴν γετόμισσαν.

Τῷ ἐδόθη πρῶτον ἡ μία, τὴν ὁποίαν καὶ ἀντιγράψεν ὁ εξαετής Γύζης τοσοῦτον πιστῶς, ὥστε ἡ ὁμοίότης τοῦ ἀντιγράφου πρὸς τὸ πρωτότυπον ἐξέπληξε τοὺς πάντας. Κατόπιν ἀντιγράψεν καὶ τὴν ἄλλην μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας.

Ἐκτοτε, παρὰ τὴν ἀπίστασιν τοῦ πατρὸς, ἐπεδόθη κρύφα τὸ πρῶτον εἰς τὴν ζωγραφικὴν, τῆς μητρὸς χορηγούσης αὐτῷ τὰ ὕλικά, κατόπιν δὲ εἰσῆχθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς, πεισθέντος περὶ τῆς κλίσεως τοῦ παιδός, εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον.

Ὁ Γύζης εἰσῆλθεν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον διακαεῖς. Ὁ πατὴρ του ἐδήλωσεν ὅτι ἤγινε ἤδη τὸ δωδέκατον ἔτος, διότι ἂν ἐδηλοῦτο ἡ ἀληθὴς ἡλικία του δὲν θὰ ἐγίνετο δεκάτῳ ὡς πολὺ μικρός.

Ἦτο ὁ πρῶτος τῆς τάξεώς του, ἠρίστευε πάν-

τοτε εις δλους τούς διαγωνισμούς και διετήρησε τὰ πρωτεία καθ' ὅλας τὰς τάξεις τοῦ Πολυτεχνείου. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο και ἐν Μονάχῳ.

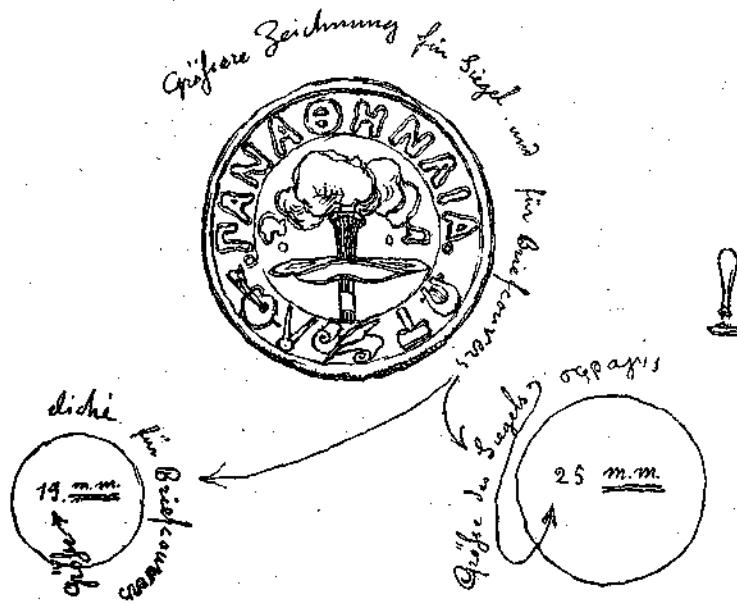
Ἠγάπα και ἠσθάνετο βαθειὰ τὴν μουσικὴν. Νέος εἶχε διδαχθῆ βιολί, τὸ ὁποῖον, σκοπισμένον και λημονηθέν, ἀπέκειτο μέχρις ἐσχάτων εἰς μίαν γωνίαν τοῦ ἐργαστηρίου του. Συχνὰ ἔλεγεν εἰς τὴν κόρην του νὰ τοῦ παίξῃ εἰς τὸ πιάνο, τὸ ὁποῖον εἶχε πάντοτε εἰς τὸ ἐργαστήριον. Καὶ εἰργάζετο ὑπὸ τούς μελωδικούς τόνους του.

Πέρουσι, διὰν ἐπανεῖδεν ἐν Μονάχῳ τὴν «Δόξαν» του, τὴν ὁποῖαν εἶχε στείλει εἰς τὴν τελευ-

ταίαν Ἐκθεσὶν τοῦ Ζαπτείου, μὲ παράπονον, σχεδὸν μὲ πικρίαν, εἶπε :

— Τὴν ἀναιρενόμενον ἐκεῖ κάτω εἰς τὸν ἑλληνικὸν οὐρανόν. Μὰ κανεῖς δὲν τὴν ἠσθάνθη, δὲν τὴν ἐνόησεν.

Ὅταν ὁ ἡμέτερος Διευθυντὴς τοῦ ὠμίλησε περὶ « Παναθηναίων », τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀκόμη ἐν σχεδίῳ, αὐθόρμητος ἀνέλαβε νὰ σχεδιάσῃ τὴν σφραγίδα τοῦ ἔργου και τὸ ἐξώφυλλον. Καὶ ἡ μὲν σφραγὶς τὸ στολιζει ἤδη δυστυχῶς τὸ δεῦτερον δὲν ἐπρόφρασε νὰ τὸ ἐκτελέσῃ. Ἐπῆλθε σοβαρωτέρα ἢ ἀσθένειά του και δὲν ἠμπόρεσε πλέον ν' ἀναλάβῃ.

Ἡ σφραγὶς τῶν « Παναθηναίων ».

Αὐτογράφων Γόζη.